

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav translatologie

Mezikulturní komunikace čeština – němčina

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Jan Sládek

**Komentovaný překlad vybraných kapitol knihy „Zwischen
den Zeichen“ (2018) od Judith S. Farwick**

Annotated Translation of Selected Chapters from "Zwischen den Zeichen"
(2018) by Judith S. Farwick

Praha 2021

Vedoucí práce: PhDr. Mgr. Petra Mračková Vavroušová, Ph.D.

Zadání

Zadaný text přeložte do češtiny a vyhotovený překlad doplňte překladatelským komentářem v rozsahu min. 20 normostran. V komentáři nejprve celkově charakterizujte výchozí text: uveďte, s jakým cílem byl text napsán a jaké stylistické postupy autor volí k dosažení svého záměru. Dále popište, na jaké problémy jste v překladu narazil, a zdůvodněte použité překladatelské postupy a nezbytné posuny, které jste v překladu provedl na úrovni lexika, syntaxe a především v rovině stylistické. Postupujte přitom od celkové koncepce svého překladu k dílčím řešením. Komentář opatřete bibliografickým soupisem použitých primárních i sekundárních zdrojů, včetně internetových. Kromě dodržení formálních náležitostí stanovených pravidly pro organizaci studia FF UK připojte ke každému vázanému exempláři práce vždy dvě kopie výchozího textu: jednu napevno svázanou s ostatními listy a druhou volně vloženou.

Poděkování

Tímto bych chtěl poděkovat PhDr. Mgr. Petře Mračkové Vavroušové, Ph.D., za laskavou podporu, cenné rady a podnětnou zpětnou vazbu při vedení této práce. Můj vděk náleží také autorce překládané knihy Judith S. Farwick, M.A., Dipl.-Dolm., za to, že souhlasila s překladem části své knihy do češtiny, poskytla mi zdrojový text a konzultovala se mnou některé problematické pasáže.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze 29. července 2021

Jan Sládek

Abstrakt

Cílem této bakalářské práce je vypracování komentovaného překladu původního, nepřekládového německého textu do českého jazyka. Překládaný text sestává z prvních pěti kapitol druhého vydání knihy *Zwischen den Zeichen: Notizentechnik ohne Worte. Ein Lehr- und Übungsbuch* od německé autorky Judith S. Farwick. Tato publikace je pojata jako učebnice a cvičebnice tlumočnické notace a její cílovou skupinou jsou především studenti oboru tlumočnictví. Bakalářská práce se skládá ze samotného překladu a z komentáře zahrnujícího překladatelskou analýzu, která popisuje použitou překladatelskou metodu, způsob řešení překladatelských problémů, jež během procesu překládání vyvstaly, a provedené překladatelské posuny.

Klíčová slova

překlad, překladatelská analýza, překladatelské posuny, tlumočnická notace, tlumočnické symboly, konsektivní tlumočení

Abstract

This bachelor thesis provides an annotated translation of an original German text into Czech. The translated text comprises five chapters of the book *Zwischen den Zeichen: Notizentechnik ohne Worte. Ein Lehr- und Übungsbuch* by the German author Judith S. Farwick, which is a textbook and workbook primarily intended to aid interpreting students. The bachelor thesis consists of the actual translation and a commentary, which contains a translation analysis describing the used translation method, shifts made during the translation process, and the ways of solving encountered translation problems.

Key words

translation, translation analysis, translation shifts, note-taking for interpreters, interpreting symbols, consecutive interpreting

Obsah

| | | |
|------------|------------------------------------|-----------|
| 1 | ÚVOD..... | 10 |
| 2 | PŘEKLAD..... | 12 |
| 3 | KOMENTÁŘ | 38 |
| 3.1 | PŘEKLADATELSKÁ ANALÝZA..... | 38 |
| 3.1.1 | <i>Vnětextové faktory</i> | <i>38</i> |
| 3.1.1.1 | Tvůrce a vysílatel..... | 38 |
| 3.1.1.2 | Záměr..... | 39 |
| 3.1.1.3 | Příjemce | 40 |
| 3.1.1.4 | Médium..... | 40 |
| 3.1.1.5 | Místo..... | 41 |
| 3.1.1.6 | Čas | 41 |
| 3.1.1.7 | Motiv | 42 |
| 3.1.1.8 | Funkce | 42 |
| 3.1.2 | <i>Vnitrotextové faktory</i> | <i>43</i> |
| 3.1.2.1 | Téma | 43 |
| 3.1.2.2 | Obsah..... | 44 |
| 3.1.2.3 | Presupozice | 45 |
| 3.1.2.4 | Kompozice a členění | 45 |
| 3.1.2.5 | Neverbální prvky | 46 |
| 3.1.2.6 | Slovní zásoba..... | 47 |
| 3.1.2.7 | Syntax | 47 |
| 3.1.2.8 | Suprasegmentální prvky | 48 |

| | | |
|------------|---|-----------|
| 3.2 | KONCEPCE PŘEKladu | 50 |
| 3.2.1 | <i>Fiktivní zadání.....</i> | 50 |
| 3.2.2 | <i>Národní a dobová specifičnost.....</i> | 51 |
| 3.3 | TyPOLOGIE ŘEŠENÝCH PŘEKladATELSKÝCH PROBLÉMŮ | 56 |
| 3.3.1 | <i>Slovní hříčka – překlad názvu knihy</i> | 56 |
| 3.3.2 | <i>Lexikální rovina.....</i> | 57 |
| 3.3.2.1 | Příslovce..... | 57 |
| 3.3.2.2 | Zájmena..... | 58 |
| 3.3.2.3 | Částice..... | 59 |
| 3.3.2.4 | Zkratky | 59 |
| 3.3.2.5 | Frazeologismy | 60 |
| 3.3.2.6 | Významově asymetrické pojmy | 61 |
| 3.3.2.6.1 | <i>Ausbildung</i> | 61 |
| 3.3.2.6.2 | <i>Zwischenspeicher.....</i> | 62 |
| 3.3.2.6.3 | <i>Grafiken</i> | 62 |
| 3.3.2.6.4 | <i>Ich freue mich.</i> | 63 |
| 3.3.2.7 | Termíny | 63 |
| 3.3.2.7.1 | <i>Spiralbindung.....</i> | 64 |
| 3.3.2.7.2 | <i>Stegreifübersetzen</i> | 65 |
| 3.3.2.7.3 | <i>Handlungsfähigkeit.....</i> | 65 |
| 3.3.2.7.4 | <i>Überproportional.....</i> | 66 |
| 3.3.2.7.5 | <i>Zeichenkunde</i> | 66 |
| 3.3.2.7.6 | <i>Zeichenschatzaufbau.....</i> | 66 |

| | | |
|------------|--------------------------------------|-----------|
| 3.3.2.8 | Synonymie | 67 |
| 3.3.2.9 | Deminutiva | 68 |
| 3.3.2.10 | Kompozita | 68 |
| 3.3.2.10.1 | <i>Lautsprache</i> | 69 |
| 3.3.3 | <i>Morfologická rovina</i> | 69 |
| 3.3.3.1 | Slovní druhy..... | 69 |
| 3.3.3.2 | Číslo podstatných jmen..... | 70 |
| 3.3.3.3 | Trpný rod | 71 |
| 3.3.3.4 | Konjunktiv a podmiňovací způsob..... | 71 |
| 3.3.4 | <i>Syntaktická rovina</i> | 72 |
| 3.3.4.1 | Aktuální slovosled | 72 |
| 3.3.4.2 | Délka a složitost vět..... | 72 |
| 3.3.4.3 | Změny v interpunkci | 73 |
| 3.3.4.4 | Poměry mezi hlavními větami | 74 |
| 3.3.4.5 | Použití spojek | 75 |
| 3.3.5 | <i>Stylistická rovina</i> | 76 |
| 3.3.5.1 | Stylová příznakovost | 76 |
| 3.3.5.2 | Nominální a verbální styl | 77 |
| 3.3.6 | <i>Pragmatická rovina</i> | 78 |
| 3.3.6.1 | Parajazykové prostředky | 78 |
| 3.3.6.2 | Chyby v originálu | 78 |
| 3.3.7 | <i>Citace</i> | 79 |
| 3.4 | VÝRAZOVÉ POSUNY A ZMĚNY | 80 |

| | | |
|----------|---|-----------|
| 3.4.1 | <i>Typologie výrazových posunů</i> | 80 |
| 3.4.2 | <i>Výrazové posuny.....</i> | 80 |
| 3.4.3 | <i>Výrazové změny.....</i> | 82 |
| 4 | ZÁVĚR..... | 84 |
| 5 | POUŽITÉ ZDROJE | 86 |
| 5.1 | PRIMÁRNÍ ZDROJE | 86 |
| 5.2 | SEKUNDÁRNÍ ZDROJE..... | 86 |
| 5.2.1 | <i>Translatologické a lingvistické zdroje</i> | 86 |
| 5.2.2 | <i>Internetové zdroje</i> | 87 |
| 6 | PŘÍLOHY | 89 |

1 Úvod

Náplní této bakalářské práce je komentovaný překlad prvních pěti kapitol druhého vydání knihy *Zwischen den Zeichen: Notizentechnik ohne Worte. Ein Lehr- und Übungsbuch* německé autorky a profesionální tlumočnice Judith S. Farwick. Překládaný rozsah odpovídá svou délkou přibližně dvaceti normostranám. První vydání této učebnice a cvičebnice tlumočnické notace vyšlo v roce 2014. Její druhé, přepracované vydání, které překládám v rámci této práce, pochází z roku 2018 a odráží nové zkušenosti a poznatky, jež autorka získala používáním textu v hodinách tlumočení na vysoké škole.

Tlumočnická notace představuje techniku zkratkovitého, symbolického zápisu, s jehož pomocí si tlumočník dokáže zaznamenat i delší, informačně nasycené úseky řečnickovy promluvy, aniž by musel přetěžovat svou krátkodobou paměť či některé informace vynechávat. Použití notace je klíčové především u jmen osob, názvů institucí, číselných údajů a obecně informací, které se obtížně zapamatovávají (Vilímek, 2008, s. 46).

Text zaměřený na téma tlumočnické notace jsem si vybral proto, že se o tuto problematiku zajímám a paní Farwick svou knihu zmínila, když mě oslovila ohledně projektu vyhledávače tlumočnických symbolů *Symbolovník*¹. Věřím, že překlad novodobé publikace o tlumočnické notaci může obohatit inventář informačních zdrojů, který mají studenti oboru tlumočnictví k dispozici, a nabídnout jim cennou alternativu v podobě odlišné prostorové koncepce poznámek i metodologie tvorby vlastních symbolů.

Pro překladatelskou analýzu textu využiji model německé translatoložky a překladatelky Christiane Nordové, který představila v publikaci *Textanalyse und Übersetzen: theoretische Grundlagen, Methode und didaktische Anwendung einer übersetzungsrelevanten Textanalyse*. Při stylistické analýze textu budu čerpat z knih *Česká stylistika* od Marie Čechové a kol. a *Stylistika češtiny* od Evy Minářové. Pro lexikologický rozbor textu mi poslouží *Česká lexikologie* z pera Františka Čermáka.

Pro lepší přehlednost překladu jsou odpovídající řádky originálu i překladu číslovány. Odkazy na konkrétní místa v originálu budou v komentáři uváděny ve tvaru:

¹ *Symbolovník*, který vytvořil autor této bakalářské práce, je přístupný na adrese: <http://www.symbolovnik.cz/>

O (\check{R}_m – \check{R}_{m+j}): Text citované pasáže v originálu

P (\check{R}_n – \check{R}_{n+k}): Text citované pasáže v překladu

První údaj identifikuje originál (O) či překlad (P), druhý údaj udává rozmezí řádků, na nichž se citovaná pasáž vyskytuje. \check{R}_m a \check{R}_{m+j} označují čísla prvního a posledního řádku výskytu pasáže v originálu, \check{R}_n a \check{R}_{n+k} označují čísla prvního a posledního řádku výskytu pasáže v překladu. Pokud se pasáž vyskytuje pouze na jednom řádku, bude u ní uvedeno pouze číslo tohoto řádku. Pokud se můj komentář bude vztahovat ke konkrétním slovům v citovaném textu, budou tato vysázena tučně. V případě, že jsou zvýrazněné úseky velmi krátké či jinak nezřetelné (např. se týkají pouze interpunkčních znamének), budou navíc zvýrazněny podtržením.

Příklad citované pasáže:

*O (1): Wie dieses **Buch** zu verwenden ist*

*P (1): Návod k použití této **knihy***

2 Překlad

MEZI NÁMI SYMBOLY

Tlumočnická notace beze slov

Návod k použití této knihy

Tlumočnická notace představuje velmi užitečný nástroj, který nám umožňuje zaznamenat si na papír mluvený projev, aniž bychom k tomu použili slova. Je rozumné si ji osvojit již během studia či odborné přípravy, a to souběžně s praktickou výukou tlumočnických dovedností. Notaci zapisujeme rukou do tlumočnického bloku, nepotřebujeme k tomu tedy žádné zvláštní technické pomůcky.

Aby naše poznámky splnily svůj účel, musíme dobře zvolit informace, které si zapíšeme. Důležitý je přitom i způsob zápisu. Neměli bychom se při něm snažit o zachycení každého slova, ale spíše vybírat významově nosné prvky.

Schopnost výběru důležitých informací již během poslechu – tedy CO si zapisují a co ne – si musíme osvojit učení a tréninkem, ideálně ještě před začátkem práce s touto knihou, případně souběžně s ní. Následující výklad a cvičení se zabývají otázkou, JAK tyto informace zapisovat.

Návrhy symbolů, které v této knize najdete, nepředstavují žádnou normu – vnímejte je spíše jako výsledek dlouholeté tlumočnické praxe. Vlastní alternativy jsou tedy nejen dovolené, ale dokonce žádoucí. Ukázky notace v této knize, které zachycují větší myšlenkové celky, jsou vůči stránce bloku zvětšené a měřítko symbolů může být ve skutečnosti výrazně menší.

Technika tlumočnického zápisu představená v této knize je nezávislá na jazyku a díky tomu není její použití vázáno na konkrétní zemi. Podléhá však určitým konvencím, které nejsou platné či dominantní ve všech kulturách. Patří mezi ně například směr psaní zleva doprava. S ním souvisí také směr čtení, který se týká nejen písma, ale i časových linií, diagramů atd.

Úvod

Jeden obraz vydá za 1000 slov – tato věta skvěle vystihuje základní princip tlumočnické notace. Při pohledu na obrázek vpravo je hned jasné, o co se jedná: Míč a 22 hráčů, trávník a dvě branky, nezáleží na tom, jestli tomu říkáme *fotbal*,



soccer nebo *běhání za kulatým nesmyslem*. Označovaná skutečnost má celou řadu
30 možných pojmenování, ale myšlenku na ni v nás vyvolá i samotný obrázek, bez
jediného slova.

Tlumočnická notace se v tomto ohledu podobá obrázkům – umožňuje nám
sdělovat informace beze slov, pouze prostřednictvím zrakových vjemů. Díky tomu
si je dokážeme zapamatovat a opět vybavit, aniž bychom si přitom vytvářeli vazbu
35 na konkrétní jazyk. Jedná se zároveň o jednu z dovedností nezbytných pro
následné neboli konsekutivní tlumočení, při kterém dochází k ústnímu převodu
mluvené řeči do jiného jazyka. K výkonu tohoto druhu tlumočení je potřeba sladit
několik pracovních postupů:

- poslech a porozumění projevu ve výchozím jazyce
- 40 • zapamatování vyslechnutého obsahu
- vybavování si zapamatovaného obsahu
- ústní převod do cílového jazyka

Nejde tedy pouze o převod mezi pracovními jazyky, ale i o dočasné zachycení
mluvené řeči a její následnou reprodukci opět v mluvené podobě.

45 Přechodné uchování informací může probíhat na kognitivní nebo materiální
úrovni. V prvním případě využíváme krátkodobou paměť, ve druhém pak
techniku tlumočnické notace, o které pojednává tato kniha. Pořízené poznámky
(tj. informace z materiálního úložiště) jsou následně spojeny s informacemi z
paměti (tj. z kognitivního úložiště).

50 Platí, že čím více údajů si zaznamenáme ve formě notace, tím méně jich musíme
uložit do krátkodobé paměti a naopak. Zatížením jednoho úložiště tedy
odlehčujeme druhému, obě však využívají naši kapacitu, protože zapisování
poznámek i zapamatovávání si informací vyžaduje naši pozornost. Zbývá nám jí
tak méně na poslech a porozumění. Proto bychom se měli naučit ukládat si
55 informace co možná nejefektivněji. Pomůžou nám k tomu například paměťová
cvičení, ale také dobře zautomatizovaná tlumočnická notace, s jejíž pomocí
dokážeme jasně a jednoznačně zachytit velké množství informací i s omezeným
počtem symbolů.

Co je to vlastně tlumočnická notace?

60 Tlumočnická notace je druh symbolického či obrázkového zápisu. Nepracuje se slovy, ale se symboly, čarami a šipkami, drobnými kresbami, zkratkami atd.

Byla vytvořena proto, aby se používala při tlumočení, protože jeho přirozeným cílem je převádět smysl sdělení, nikoliv jednotlivá slova, kterými je vyjádřeno. S pomocí tlumočnické notace proto nelze vytvářet doslovné přepisy, jelikož na

65 rozdíl od slovních poznámek či těsnopisu není vázána na konkrétní jazyk. A právě jazyková neutralita z ní tvoří velmi užitečný nástroj pro tlumočení: Můžu si poslechnout přednášku v cizím jazyce, zapsat si s pomocí notace její obsah a ten během čtení rovnou vyjádřit českými slovy.

Poznámky ve formě obrázků a symbolů jsou pro tlumočení mnohem výhodnější než zápis slovy:

- Šetří čas a prostor: Nakreslit smajlíka je mnohem rychlejší a zabere méně místa než napsat například větu „Je mi potěšením.“
- Fungují stejně dobře pro všechny naše pracovní jazyky.
- Ušetříme si práci: Vyhneme se tlumočení z listu (které by nás čekalo, pokud bychom si psali slovní poznámky ve výchozím jazyce) a při poslechu nemusíme v duchu překládat do cizího jazyka (což by bylo nutné, kdybychom si psali slovní poznámky v cílovém jazyce).



Role paměti

Nejdůležitějším nástrojem, který máme při tlumočení k dispozici, je naše paměť.

80 Tlumočnický zápis přichází na řadu až ve chvíli, když se dostáváme na hranici možností své krátkodobé paměti.

V zásadě bychom se měli snažit zapisovat si co nejméně – ne více, než je nezbytně nutné, a zároveň ne méně, než potřebujeme. Pokud své paměti příliš nedůvěřujete, uvědomte si, jak snadno si dokážete i po několika dnech vybavit
85 důležitý rozhovor, převyprávět děj filmu či celého románu, aniž byste si psali jakékoliv poznámky.

Když se učíte tlumočnickou notaci, doporučuji si zároveň zkoušet i paměťová cvičení bez psaní poznámek. Zlepšíte si tak svou krátkodobou paměť a dokážete

lépe odhadnout, co si ještě dokážete zapamatovat a kdy už budete potřebovat
90 poznámky.

PAMĚŤOVÁ CVIČENÍ PRO SKUPINY

Předčítáme vybraný text po částech, zpočátku jen po jednotlivých větách. Studenti
si nepíší žádné poznámky. Po přečtení každého úseku zopakují, co slyšeli.
Nakonec pak v bodech shrnou celý text. Pokročili k tomu mohou použít jiný
95 jazyk, než ve kterém věty slyšeli. Pokud bychom chtěli cvičení ztížit, můžeme
předčítat po dvou nebo dokonce po třech větách. Obtížnost můžeme dále zvýšit
tím, že budeme číst rychleji.

PAMĚŤOVÁ CVIČENÍ PRO JEDNOTLIVCE

Připravte si seznam se jmény a čísly – například evropská velkoměsta a počty
100 jejich obyvatel. Zkuste si je po jediném přečtení zapamatovat, poté seznam
odložte a napište vše, na co si vzpomenete. Nakonec porovnejte svůj seznam
s předlohou.

Usnadněte si práci, nepřetěžujte svou paměť nepodstatnými detaily. Ať už to bylo
5,12 nebo 5,21 milionů, stačí, když si zapamatujete „přes 5 milionů“.

105 Vyzkoušejte speciální paměťové techniky, vzpomeňte si například u každého
města na slavnou osobnost, která z něj pochází, a vymyslete si větu, ve které bude
vystupovat spolu s příslušným číslem.

Příklady:

Londýn: 8,3 mil. obyvatel

110 „Britská královna žije v paláci o rozloze 8 mil. m².“

Vatikán: 557 obyvatel

„Papež vypadá, jako by mu bylo přes 500 let.“

Nauka o znacích

Existuje řada symbolů, které nejsou vázány na konkrétní slova ani jazyky a jsou tak
115 srozumitelné mezinárodně. Skvělým příkladem jsou piktogramy vytvořené pro
olympijské hry, ale i cedule používané na letištích, nádražích a dalších místech.

Používání symbolů namísto slov se vyplatí všude tam, kde se pohybuje početné mezinárodní publikum.

120 Každý jazyk, ať už se přitom spoléhá na slova, znaky nebo obrázky, musí být schopen vyjádřit nejen abstraktní jevy, jako například pocity či souvislosti, ale i konkrétní předměty a osoby, stavy či děje. Naše slova se skládají z hlásek a zapisují se pomocí písmen, která těmto hláskám víceméně jednoznačně odpovídají. K napsání slova „láska“ potřebujeme pět různých hlásek ve správném pořadí, k jeho přečtení pak musíme znát konvenci, na jejímž základě se k jednotlivým písmenům přiřazují 125 hlásky. Cit, který slovem *láska* označujeme, se však dá sdělit i jediným, velmi jednoduchým symbolem.



Můžeme tak na základě velmi krátkého zrakového vjemu vyjádřit složitý koncept bez ohledu na to, v jakém jazyce ho pojmenujeme – nezáleží, jestli mu říkáme „láska“, „amour“ nebo „love“. Jde o lidský cit, který si se znakem srdce spojujeme. Tato 130 asociace citu s tělesným orgánem přitom není tak docela náhodná a vzhledem k tělesným projevům, které doprovázejí *silnou náklonnost*, dává i mnohem větší smysl než asociace s dohodnutým sledem zvuků či písmen. Říkáme také například, že nás něco „zahřálo u srdce“, nebo že „když na něj pohlédla, srdce mu poskočilo radostí“.

135 Lidské srdce samozřejmě ve skutečnosti nevypadá jako piktogram, který pro něj běžně používáme, i když byl vzezřením skutečného srdce bezpochyby inspirován. Je to typický příklad znaku, u něhož jasně víme, z čeho byl odvozen a na jakém významu se pro něj lidé dohodli. Znaky můžeme obecně rozdělit podle způsobu jejich vzniku, a to na znaky přirozené a dohodnuté.

140 **Přirozené znaky**

Přirozené znaky jsou ikonické, což znamená, že jejich podoba byla odvozena od předmětu, který označují. Mezi znaky a označovanými jevy tedy existuje odůvodněný vztah. Platí to například pro řadu číselných znaků, u kterých počet tahů 145 nutných k jejich zápisu odpovídá číselné hodnotě, již vyjadřují.



145 Přirozené znaky jsou odrazem svého obsahu. Řadíme mezi ně piktogramy včetně ikon: jednoduchá, často stylizovaná grafická vyobrazení konkrétních předmětů a osob. Například smajlíci jsou tedy piktogramy lidských obličejů. Smajlík, stejně jako

výraz obličeje, který znázorňuje (vraštění čela, smích, vytřeštěné oči, ...), vyjadřuje vnitřní naladění člověka (*obavu, radost, údiv, ...*).



- 150 Ideogramy jsou grafická znázornění celých pojmů a nazývají se také „znaky pro představy“¹. Vyjadřujeme jimi širší vztahy: % označuje jednu setinu celku, přičemž stejný význam nese i zvuková podoba znaku. Ideogramy se často skládají z několika piktogramů, například z piktogramu kufru a klíče, které dohromady označují *úschovu zavazadel*.



- 155 Řada symbolů je sice z pohledu svého vzniku přirozená, ale jejich význam má symbolický charakter. Patří mezi ně například čtyřlístek, který ztělesňuje *štěstí*. Obrázky často mohou znázorňovat jen část pojmu, přitom však na základě konvence zastupují pojem celý. Například piktogram ženy je ve světě velmi rozšířen jako označení pro *dámskou toaletu*.



160 Konvenční znaky

Konvenční znaky mají symbolický charakter. Mezi znakem a označovaným existuje dohodnutý vztah, což vidíme na příkladu dopravní značky pro hlavní silnici. Její podoba, tedy čtverec postavený na špičku, není vyobrazením označované skutečnosti. Byla zvolena spíše proto, aby značka vynikla v okolním prostředí.²



- Konvenční znaky jsou symboly, tedy vizuální reprezentace abstraktních pojmů. Řadíme mezi ně emblémy, logogramy a abstraktní znaky zastupující celá slova, tedy číslice, @, & atd.
- Logogramy neoznačují konkrétní slovo, nýbrž množiny synonym (například znak #, který můžeme nazvat „křížkem“ i „hashtagem“), či ekvivalentní výrazy v různých jazycích (číslici 2 můžeme číst jako „dvě“, „two“ nebo „zwei“...).

¹ Saussure 1967, s. 31, původní znění citátu: „Zeichen der Vorstellung“

² srov. Frutiger 2006, s. 152 nn.

Zajímavosti

Princip rébusu, který známe z nejrůznějších hádanek, byl poprvé použit již 3 000
175 let př. n. l³: Číslice 5 označuje sekvenci zvuků, které odpovídají českému slovu
„pět“, takže ze Z5 vznikne slovo „zpět“. V němčině můžeme analogickým
způsobem zkráceně zapsat slovo „Nacht“ (noc) pomocí dvojice znaků N8
(N a „acht“) nebo „Ostern“ (Velikonoce) jako O* (O a „Stern“). „Princip rébusu
umožňuje vyjadřovat zvuky pomocí znaků.“⁴. Automobilka Citroën pojmenovala
180 jeden ze svých modelů zcela záměrně DS, protože se to vyslovuje stejně jako
„déesse“, což je francouzské slovo označující bohyni. V anglicky mluvících
zemích se často kombinují jednotlivá písmena a číslovky, čímž vznikají
homofonní zkratky. Například CUL8R znamená „see you later“, B4 pak „before“.
Využívá se přitom skutečnosti, že písmena mohou kromě konkrétních hlásek
185 označovat i celá slova, a sice názvy těchto hlásek. Protože jsou tyto zkratky
obvykle vázány na konkrétní jazyk, nejedná se o nejvhodnější kandidáty na
tlumočnické symboly. Jejich velkou výhodou však je, že se skládají ze znaků,
které již nyní dokonale ovládáme. Pokud některou zkratku máme natolik zažitou,
že si ji bezprostředně spojíme s určitým významem – protože ji třeba často
190 používáme v e-mailech nebo SMS zprávách –, může být pro notaci vhodná,
například CU jako rozloučení na konci projevu.

Dalším alternativním způsobem psaní je takzvaný leet (zkratka pro anglické slovo
„elite“), který se nazývá také leetspeak. Jedná se o způsob tajné komunikace,
který používají hackeři a lidé v chatovacích místnostech. Díky němu si mohou
195 psát, aniž by se jejich zprávy a dokumenty daly automaticky číst a filtrovat. Při
tomto způsobu zápisu se na základě dohodnuté šifry nahrazují písmena nebo celá
slova, a to zpravidla podobně vypadajícími číslicemi. A se zapíše jako 4, S jako 5
a leet jako 1337. Kromě nahrazování znaků dochází také ke zkracování, přičemž
jednotlivé znaky zastupují celá slova – například 0m9, které znamená *oh my god*.
200 Pro tlumočnickou notaci se však běžný leet nehodí, protože je vázaný na jeden

³ srov. Robinson 2013, s. 24

⁴ tamtéž, původní znění citátu: „Mit dem Prinzip des Rebus wird es möglich, Laute durch Zeichen sichtbar zu machen.“

konkrétní jazyk a píše se v něm relativně pomalu. Navíc je určený pro psaní na klávesnici, nikoliv rukou.



PRVNÍ NÁCVIK SYMBOLŮ:

Podívejte se na piktogramy na pravém okraji stránky. Jaká je prvotní, spontánní asociace, kterou ve vás vyvolají? Co v těchto znacích vidíte, odkud je znáte? Bylo by možné některý z nich nahradit jiným, aniž by se tím změnila sdělovaná informace?



Zodpovězte, popř. prodiskutujte následující otázky:



- Které znaky jsou přirozené, a tedy znamenají to, co zobrazují? Takové znaky jsou srozumitelné i pro člověka, který je vidí poprvé.
- Které znaky jsou symbolické? Tyto znaky dokážeme správně interpretovat, jen když známe konvenci, podle které dostaly svůj význam.
- K symbolickým znakům: Odkud pochází konvence, které podléhají?



Teď máte minutu na to, abyste všechny znaky ručně překreslili. Poté odpovězte na otázky uvedené na další stránce.



- Které znaky jste měli hotové rychle? Který vám trval nejdéle?
- Které znaky jsou i po překreslení dobře rozeznatelné, které se své předloze příliš nepodobají?
- S čím jste měli problémy?

220 Pro tlumočnickou notaci jsou vhodné znaky, které splňují následující kritéria:

dají se rychle a jednoznačně rozeznat

- Hrozí, že znak zaměním s nějakým jiným?
- Vím okamžitě, co znak znamená, nebo nad tím musím přemýšlet? (Znak, který vyžaduje přemýšlení, nás bude zbytečně zdržovat)

225 dají se rychle a jednoduše nakreslit

- Kolik tahů propisky je na znak potřeba?
- Dokážu znak na papíře „vystříhnout“ téměř automaticky? Nebo se s ním musím malovat?
- Když znak nakreslím rychle, je stále dobře rozeznatelný?

230 Svou vlastní notaci bychom měli vždy dokázat okamžitě přečíst, protože každé pracné luštění nás stojí drahocenný čas, působí neprofesionálně a často vede k obsahovým chybám a vynechávkám.

Budování znakového repertoáru

Pro tlumočnickou notaci se výborně hodí znaky, které jsou všeobecně známé.

235 Nemusíme se je učit a automaticky v nás vyvolávají určitou asociaci. Hlavní kritérium vhodnosti znaku pro tlumočnický zápis je tak splněno.

V notaci můžeme používat přirozené i symbolické znaky – v podstatě všechny „znakové a symbolické systémy, které existují paralelně s písmem nebo jsou jeho součástí a nacházejí uplatnění v běžné komunikaci.“⁵. Jsme prakticky neustále

240 v kontaktu se symboly, které snadno dokážeme přečíst: dopravními značkami, symboly na meteorologických mapách, emotikony v elektronické komunikaci atd.

⁵ Hartmann 2006, s. 15, původní znění citátu: „... neben und mit der Schrift bestehen[den] Zeichen- und Symbolsysteme, die ihr[e] Funktionalität in der Alltagskommunikation entfalten.“

Každý znak může vyjadřovat různé věci podle toho, jakou funkci plní a v jakém kontextu se vyskytuje. Například umrlčí lebka nemusí znamenat jen *smrt*, může sloužit i jako varovné označení pro *jed* nebo jako znak *pirátů*, pokud se nachází na černé vlajce. Kdykoli chceme použít některý obecně známý symbol, měli bychom nejprve zhodnotit, kolik významů jím dokážeme vyjádřit – jinak řečeno, kolik asociací v nás vyvolává.



245

Tento piktogram může znamenat prostě jen restauraci nebo dálniční odpočívadlo s občerstvením, ale i celou situaci – například dlouhou cestu na dovolenou, při které dostaneme hlad a toužebně vyhlížíme tuto značku. Když ji spatříme, znamená pro nás zastávku, vystoupení z auta, čerstvý vzduch, protažení nohou, návštěvu toalety, jídlo a pití... Piktogramy tak mají obrovský potenciál jako nástroje pro ukládání a přenos informací. A právě toho můžeme v zápisu pomocí symbolů využít.



250

Pod piktogramem obálky chápeme přesně to, co zobrazuje, tedy *obálku*, popřípadě *celý dopis*. Jako symbol pak označuje *poštu* nebo *korespondenci*. V mnoha uživatelských rozhraních se používá jako ikona pro e-mailové klienty. Je to trochu absurdní, protože elektronické zprávy se ani nepíší na papír, natož aby se posílaly v obálkách. Přesto je obálka (stále ještě) neodmyslitelně spojena s korespondencí. Symbol dopisu se navíc snadno kreslí, je jednoznačný a rychle rozeznatelný, takže se ideálně hodí jako tlumočnická značka.



255

260

Volba symbolů

Než začneme s tlumočnickou notací, musíme si nejprve vybudovat repertoár symbolů. Jejich volba je individuální záležitostí, takže se můžete sami rozhodnout, jaké značky budete používat.

265

Všechny symboly, které v knize uvádím, jsou pouze návrhy. Když vám nebudou vyhovovat, můžete je nahradit vlastními alternativami.

Při tvorbě vlastního repertoáru znaků můžeme začít nejprve se symboly, které již známe, za předpokladu, že vyhovují našim potřebám.

270

Inspiraci můžeme najít také v existujících katalozích a seznamech symbolů. Nejcenější jsou přitom znaky, které v nás vyvolávají určité asociace, a dokážeme

si je tak spojit s konkrétním významem. Každý, kdo vlastní řidičský průkaz, by měl znát symboly na dopravních značkách, lidé pracující u počítače znají ikony a hudebníci zase umějí noty. Možná se zabýváte astrologií a kromě toho, že znáte
 275 symboly jednotlivých znamení zvěrokruhu, s nimi automaticky spojujete určité osobnostní vlastnosti. Z těchto i dalších zdrojů si můžeme libovolně vybírat znaky, které pro nás mají nějaký význam. Poté bychom měli ověřit, že jsou vhodné pro tlumočnickou notaci, což jsme si již ukázali v předchozích cvičeních. Je jejich význam jasný na první pohled? Dají se snadno a rychle nakreslit?
 280 Dokážeme je i z naší kresby snadno rozpoznat? Pokud jsou tato kritéria splněna, můžeme je používat v tlumočnickém zápisu.

Obrázkové značky samozřejmě nejsou jediným nástrojem tlumočnické notace. Napsat písmeno nebo číslici je obvykle ještě snazší a rychlejší. Zejména pro často se vyskytující klíčové koncepty dává smysl používat co nejjednodušší označení.
 285 Slova jako mluvčí a publikum, *já*, *my* a *vy* můžeme například zapsat jejich počátečními písmeny⁶. Nabízí se také využívat známé zkratky, které se nemusíme učit. Můžeme použít například poznávací značku místo názvu města, písmeno D pro *Německo* a EU pro *Evropskou unii*. Vhodné jsou také symboly z matematiky a přírodních věd, které v těchto oborech mají určitý dohodnutý význam – například
 290 Σ označuje *sumu* či *celek* a *t* je značkou pro *čas*. Využít můžeme také počáteční písmena slov, která se v různých jazycích shodují: Písmeno P může být například symbolem pro *politiku/politics/Politik/política/politique*, E pro *Evropu/Europe/Europa* atd.

J
M
V
D
P
E

Speciální znakové systémy

295 Existuje řada znaků, které lze jednoznačně interpretovat pouze v rámci určitého znakového systému. Samy o sobě nemají buď žádný význam, nebo jich mají příliš mnoho. Například písmeno L může zastupovat hlásku, římskou číslici nebo údaj o velikosti. Pokud vedle L stojí XS, S, M a XL, poznáme, o který znakový systém se jedná, a dokážeme znaku přiřadit správný význam.

⁶ Pokud ve své notaci tato písmena již používáte pro jiné koncepty, mohou vám posloužit například počáteční písmena anglických (I, we, you) či německých (ich, wir, Sie) osobních zájmen (pozn. překl.).

300 Totéž platí pro čtverec. Může toho sice znamenat hodně, ale nic konkrétního se nám při pohledu na něj nevybaví.

Pokud ho však uvidíme v kontextu, po boku jeho „znakových kolegů“, poznáme, ke kterému systému patří a tím se vyjasní i jeho význam.

305 Speciálních znakových systémů existuje bezpočet a mohou posloužit i jako tlumočnické symboly, pokud lze daný znakový systém vztáhnout na sdělovaný obsah. Když se v některém znakovém systému cítíme jako doma a jeho znaky jsou nám důvěrně známé, můžeme je použít a ušetřit si práci, kterou bychom jinak vynaložili na tvorbu a učení se vlastních znaků. Musí však být vždy zřejmé, v jakém referenčním rámci se pohybujeme.

310 Síla systematických znaků se nejlépe projeví, když se do detailů probírá nějaké speciální téma, které samo o sobě představuje pevný referenční rámec.

Příklad:

Píšeme si tlumočnickou notaci pro přednášku o několikapatrové budově.

315 Dozvídáme se informace o jednotlivých patrech. Při tom můžeme využít znakový systém výtahu a zapsat si jedničku pro *první patro*, dvojku pro *druhé patro* atd. Pokud se při jiném tlumočení mluví o pokrocích, jakých dosáhla školní třída, můžeme použít systém školního známkování a zapisovat *výborně* jedničkou, *velmi dobře* dvojkou a *dobře* trojkou. V obou případech tedy používáme tytéž znaky, ale přikládáme jim jiný význam podle toho, v jakém referenčním systému se 320 pohybujeme.

NÁCVIK SYMBOLŮ:

Sbírejte symboly, všímejte si piktogramů, písmen (či jejich skupin) a dalších věcí, třeba když jste ve městě, když si čtete apod. Získaný materiál si překreslete a zhodnoťte, jestli je vhodný pro tlumočnickou notaci.

325 ZAKLÁDÁME SI SEŠIT NA SYMBOLY:

Symboly, zkratky a cokoliv dalšího, co chcete používat jako tlumočnické značky, byste si měli zapisovat do sešitu, podobně jako si zapisujete slovíčka při studiu cizích jazyků. Budete se tak symboly moci naučit a neustále je aktualizovat. Může to vypadat například takto:



| | | |
|-----|--|----|
| 330 | <i>radost, štěstí, joy, Freude, Fröhlichkeit...</i> | ☺ |
| | <i>láska, náklonnost, love, affection, Liebe, Zuneigung...</i> | ♥ |
| | <i>otázka, question, Frage...</i> | ? |
| | <i>právo, zákon, law, Recht, Gesetz...</i> | § |
| | <i>peníze, finance, money, funds, Geld, Finanzen...</i> | \$ |
| 335 | <i>důležitost, význam, importance, Wichtigkeit...</i> | ! |
| | <i>já, I, ich, moi, je...</i> | J |
| | <i>my, we, wir, nous...</i> | M |
| | <i>vy, you, Sie, vous...</i> | V |
| | <i>Německo, Germany, Deutschland...</i> | D |
| 340 | <i>Evropa, Europe, Europa...</i> | E |
| | <i>politika, politics, Politik, politique...</i> | P |

Můžete si všimnout, že v sešitě jsou uvedeny pojmy v několika jazycích, což ukazuje, že se symboly nevztahují na konkrétní slova, nýbrž na významy.

345 Symboly, piktogramy i písmenné zkratky tak mohou plnit funkci znaku, ale i slova v libovolném jazyce.

Než si do sešitu zapíšeme nový symbol, musíme opět ověřit, že splňuje hlavní kritéria:

- Je symbol jednoznačný a rychle rozeznatelný?
- 350 • Dá se symbol snadno a rychle nakreslit?

Může se stát, že někdo bude u téhož symbolu tato kritéria považovat za splněná, zatímco jiný nikoliv. Volba symbolů, které používáme, je naše osobní věc. Nikdo jiný než my je nemusí používat, a to aktivně ani pasivně.

Zjednodušování symbolů

355 Některé symboly vypadají zpočátku nevhodně, protože se sice dají rychle rozeznat, ale je složité je nakreslit. Smajlíka máme hotového hned, ale vidlička, talíř a nůž už jsou náročnější. V takových případech můžeme symbol zjednodušit nebo nahradit jiným.

Složitě vypadající symboly můžeme často zjednodušit jen na několik tahů.

360 Protože v nás původní znak vyvolával jasnou asociaci, dokážeme pochopit i jeho zjednodušenou verzi – zejména pokud jsme si ho zjednodušili po jednotlivých krůčcích sami, nebo jsme si tento proces alespoň představili.

Při zjednodušování se snažíme vytvořit takový symbol, který zvládneme nakreslit stejně rychle jako písmeno nebo číslici a také ho stejně snadno rozeznáme. Není
365 náhoda, že k napsání číslic a tiskacích písmen jsou potřeba maximálně tři tahy propisky, v převážné většině případů si dokonce vystačíme jen s jedním nebo dvěma.

Nízký počet tahů, ze kterých se symbol skládá, však ještě nezaručuje, že bude snadné ho nakreslit. Podobně jako máme všichni svůj vlastní rukopis a zapisujeme
370 písmena a číslice svým osobitým způsobem, odlišujeme se od jiných lidí i technikou kreslení. Některé tvary a linie se nám kreslí dobře, jiné méně. Proto bychom se neměli zdržovat se symboly, které nám nevyhovují.

Než nějaký symbol pracně zjednodušíme a naučíme se ho, měli bychom si vždy položit otázku, jestli již neexistuje vhodná alternativa. Když na chvilku zapomenete na talíř a příbor, co dalšího si ještě spojujete s *jídlem*? Jestli máte rádi rybu, je dobrým řešením právě piktoqram ryby.



V zásadě bychom si pro tlumočnickou notaci měli vybírat takové symboly, se kterými si něco automaticky spojíme, a to obousměrně. Pokud ve vás piktoqram nákupního košíku vyvolá představu *obchodu* a kdykoli slyšíte slovo „obchod“, vytane vám před očima nákupní košík, našli jste skvělý tlumočnický symbol – můžete jím označovat i *přepravu zboží*, *commerce*, *comercio* atd.



Každý symbol, který používáte, byste měli kreslit co možná nejúsporněji, protože na zápis tlumočnické notace budete mít jen málo času. I jednoduché značky se většinou dají dále zjednodušit.



NÁCVIK SYMBOLŮ

Znaky na následující stránce jsou symbolickým či ikonickým vyobrazením pojmů, které se nacházejí po jejich boku. Vaším úkolem je nyní tyto znaky zjednodušit takovým způsobem, abyste je dokázali rychle nakreslit, ale zároveň pro vás zůstaly jasně rozeznatelné.

Postupujte krok za krokem. Nejdříve se zamyslete, které prvky představují jádro daného znaku, z něhož dokážete rozpoznat jeho význam. Co by se dalo vynechat nebo nakreslit jednodušeji?

Mějte neustále před očima původní symbol, abyste si jej v duchu spojili se svou vlastní verzí. Popřemýšlejte, co byste ještě mohli odstranit, aby se dal symbol nakreslit rychleji. Tento krok několikrát zopakujte.

Dobře si symboly zapamatujte. Nevadí, když nebudou srozumitelné nikomu jinému, stačí, když je budete chápat vy. Pokud vám některý symbol nevyhovuje, najděte si vlastní alternativu.

práce, námaha, vypětí, výkon⁷



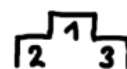
cíl, výsledná představa



smrt, umírání, smrtelné nebezpečí



nejlepší výkon, číslo jedna



405 *síla, schopnost, akceschopnost*



nesvoboda, nátlak, závislost, závazek



svět, planeta Země



zabezpečení, zajištění, bezpečnost



⁷ Symbol na pravém okraji stránky je logem německého Spolkového úřadu práce, původním názvem „Bundesagentur für Arbeit“ (pozn. překl.)

práce, námaha, vypětí, výkon



cíl, výsledná představa



smrt, umírání, smrtelné nebezpečí



nejlepší výkon, číslo jedna



415 *síla, schopnost, akceschopnost*



nesvoboda, nátlak, závislost, závazek



svět, planeta Země



zabezpečení, zajištění, bezpečnost



420 Když potřebujete nové symboly, můžete postupovat stejně jako v předchozím cvičení. Popřemýšlejte, jaký obraz se vám vybaví, když si představíte nějaký pojem. Jak by se dal dobře znázornit? Až vhodný obrázek najdete, zkuste ho co nejjednodušeji nakreslit.

Příklady:

425 Hledáte symbol pro *část, díl, podíl, část celku*. Vhodný obrázek by mohl představovat koláčový graf, který se běžně používá ke grafickému znázorňování *podílů*. Jako symbol tedy můžete použít kruh s vyříznutou částí.



Hledáte symbol pro výraz *konference*, a tedy i pro *meeting, schůzi, round table, poradu* či *zasedání*. Když si představíte *schůzi*, možná vás pro ni napadne znak židle.



430 NÁCVIK SYMBOLŮ:

Vymyslete nyní tlumočnické značky pro následující výrazy:

vyřízení, vyřešení problému

cesta, trasa

změna, pohyb nahoru a dolů

435 *ekonomika*

místo, lokalita, sídlo, stanoviště⁸

země, stát

svaz, aliance, spojení, sjednocení

opak, opozice, stát na různých stranách

440

⁸ V německém originálu byla uvedena mimo jiné slova *Ort* a *Platz*, která mohou označovat rovněž obec, náměstí apod. V češtině slova s takto širokým významem nenajdeme, je tedy vhodné najít pro příslušné koncepty samostatné symboly (pozn. překl.).

Navrhovaná řešení k předchozímu cvičení:



vyřízení, vyřešení problému (odškrtnutí)



cesta, trasa



změna, pohyb nahoru a dolů



ekonomika (tovární komín)



místo, lokalita, sídlo, stanoviště



země, stát (vlajka)



svaz, aliance, spojení, sjednocení (snubní prsteny)

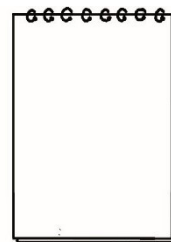


opak, opozice, stát na různých stranách (sekvence znaků pro „proti“ v právním kontextu)

Struktura poznámek

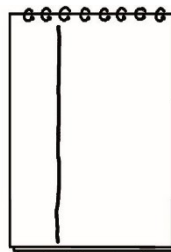
Pracovní nástroj

455 Budeme potřebovat poznámkový blok a spolehlivou propisku, která dobře klouže po papíře. Blok by měl být dost malý na to, abychom ho mohli pohodlně držet v ruce. Zároveň by měl být dostatečně silný, abychom při psaní na klíně nebo ve stoje nepotřebovali žádnou dodatečnou podložku. Často se stává, že na jeden tlumočený úsek jsou potřeba dvě i více stran. Proto musíte být při práci pohybliví a dokázat spolehlivě listovat dopředu i dozadu. Vyzkoušejte si, jestli vám vyhovuje spíše spirálová nebo lepená 460 vazba. Blok nemusí být linkovaný, protože do něj nebudeme psát souvislý text, ale vysloveně na škodu to také není. Až si notaci několikrát vyzkoušíte, sami poznáte, jestli vám nejvíce vyhovuje linkovaný, čistý, nebo třeba čtverečkový blok. Také formát na výšku či na šířku je otázkou osobní preference, kterou v notaci máte. Vyzkoušejte si, s jakým 465 blokem se vám nejlépe pracuje.



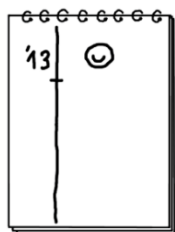
Jak si rozdělit list?

Pevně daná struktura jednotlivých listů nám pomáhá umisťovat symboly na papír systematicky. V praxi se osvědčilo rozdělení pomocí souvislé svislé čáry, která vede po celé délce papíru paralelně k jeho levému 470 okraji. Díky této pomocné čáře můžeme své poznámky ve vodorovném směru rozdělit do dvou bloků. Rozdělení listu by mělo odpovídat aktuálnímu členění věty: Téma (většinou to, co slyšíme jako první) se zapisuje nalevo od oddělovací čáry, napravo od ní se pak zapisuje réma, tedy nová informace, kterou se k tématu dozvídáme.



475

Příklad:

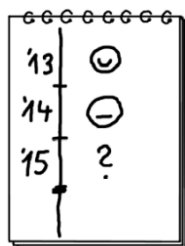


Rok 2013 se vyvíjel příznivě.

Tématem je zde rok 2013, nově sdělovanou informací je příznivý vývoj. Stačí si zapsat tyto dva prvky.

Na svislé pomocné čáře si můžeme rovněž zaznamenávat konce myšlenkových celků, a to pomocí vodorovné značky v příslušné výšce. Často jsou myšlenkovými celky jednotlivé věty, podobně jako v tomto příkladu.

Pokračování příkladu:



Rok 2013 se vyvíjel příznivě.

Rok 2014 byl veskrze průměrný.

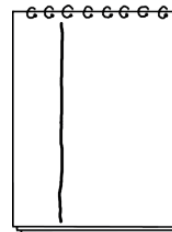
Pro rok 2015 zatím nejsou žádné jasné prognózy.

Proslovy bývají obvykle v určitých časových odstupech prokládány pauzami. Tím vznikají jednotlivé promluvy, které se skládají z několika myšlenkových celků. Konec jedné promluvy v notaci vyznačíme tlustou vodorovnou čarou.

Promluvy při konsektivním tlumočení odpovídají pasážím, po kterých budete tlumočit: Řečník se po určité době odmlčí, abyste jeho slova – za pomoci notace – mohli převést do cílového jazyka. Když pasáž přetlumočíte, přichází další úsek řečnickova projevu, který opět přetlumočíte, a takto pořád dokola. Délka trvání jedné promluvy závisí do značné míry na situaci, ale především na osobnosti mluvčího. Při rozhovorech se může stát, že odpověď na jednoduchou otázku bude tvořit jediné slovo, stejně tak se však řečník může pohroužit do dlouhého vyprávění. U každé promluvy byste si měli viditelně označit její konec, protože až dokončíte notaci pro promluvu následující, musíte být schopni toto místo najít, abyste od něj mohli začít tlumočit.

Úvod do tlumočnické notace

Nejprve vnešte strukturu do svého tlumočnického bloku: rozdělte každý list svislou čarou tak, aby vlevo vzniknul úzký sloupec a napravo od něj široký sloupec zabírající celý zbytek stránky (případně si můžete zakoupit blok s vhodně předtištěnými okraji). Nalevo od této oddělovací čáry se zapisují především časové údaje a konatelé děje (podměty). Napravo od ní se zapisují příslušné předměty, děje a stavy. Na této dělicí čáře označujeme konce myšlenkových celků a promluv.



NÁCVIK TLUMOČNICKÉ NOTACE:

Následující věty vám budou po jedné předčítány a vaším úkolem bude jen poslouchat. Po každé větě bude následovat krátká pauza, při které si zapíšete poznámky.

Rok 2013 byl plný nejistoty.

Rok 2014 se nesl především ve znamení práce.

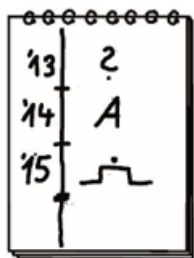
Cílem pro rok 2015 je být jedničkou v oboru.

Duben nebyl nic moc.

Květen byl naproti tomu dobrý měsíc.

V červnu se podařilo nastavenou laťku udržet.

Návrhy notace k předchozímu cvičení:

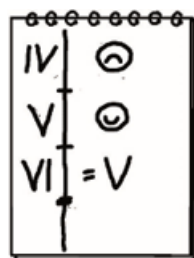


Rok 2013 byl plný nejistoty.

Rok 2014 se nesl především ve znamení práce.

Cílem pro rok 2015 je být jedničkou v oboru.

525



Duben nebyl nic moc.

Květen byl naproti tomu dobrý měsíc.

V červnu se podařilo nastavenou laťku udržet.

Čtení notace

530

Při konsektivním tlumočení tvoří notace, společně s informacemi uloženými v paměti, základní oporu našeho ústního projevu. Publikum znalé cílového jazyka by při něm mělo získat stejný dojem, jaký vyvolal původní projev v publiku znalém výchozího jazyka.

535

Když na základě notace formulujete původní sdělení v cílovém jazyce, hraje opět důležitou roli struktura poznámek. Svislou čarou rozdělujeme zapisované informace do dvou kategorií – na témata a informace k těmto tématům. Krátké vodorovné značky na této pomocné čáře pak označují konce myšlenkových celků. Celkové uspořádání na papíře nám při čtení pomáhá určit důležitost jednotlivých symbolů. Začátek nejnovějšího úseku notace, který jsme ještě netlumočili, najdeme podle tlusté vodorovné značky na svislé dělicí čáře.

540

545 Tento způsob notace nám umožňuje vybavit si na základě jediného pohledu celé myšlenkové celky. Čtení vlastní notace byste si měli pravidelně trénovat, protože když si jej zautomatizujete, budete při něm rychlejší. A čím méně času strávíte čtením vlastní notace a zjišťováním vztahů mezi jednotlivými symboly, tím více kapacity vám zbude pro formulaci sdělení v cílovém jazyce.

REFORMULAČNÍ CVIČENÍ:


550 Vezměte si do ruky notaci, kterou jste vytvořili při předchozím cvičení. Postavte se před skupinu (nebo před zrcadlo, pokud cvičíte sami). Předneste v celých větách, co jste si poznamenali.

555 Tlumočnický blok by pro vás měl být jen oporou. Když se na něj díváte, nezaměřujte se na jednotlivé symboly, ale zkuste pohledem zachytit celé myšlenkové celky včetně jejich souvislostí. Po přetlumočení každého celku zvedněte oči a podívejte se na své publikum, popřípadě do zrcadla.

Cvičení několikrát zopakujte, notaci přeformulujte pokaždé jiným způsobem a v různých jazycích.

Zápis časových vztahů

560 Pokud řečník zmíní konkrétní data, letopočty či jiné chronologické údaje, můžeme jimi zaznamenávané informace rychle zasadit do časových souvislostí. Pokud však zmíněny nejsou, musíme použít jiné metody, abychom vyjádřili, zda se informace týká minulosti, současnosti nebo budoucnosti. Toto časové zařazení je nesmírně důležité pro správné převedení původního sdělení.

570  V závislosti na větné stavbě můžeme časové zařazení provést na nejružnějších místech. U výroku začínajícího slovy „V posledních letech...“ je řešení samozřejmě nasnadě. Pokud však začátek věty zní: „Mnoho otevřených otázek, radikální změny a náročné úkoly...“, musíme si zapsat tři prvky (*otázky, změny, úkoly*) ještě předtím, než se dozvíme, jestli věta pokračuje slovy „... v posledních měsících...“

nebo „...“, které nás čekají...“. Pro svou notaci proto potřebujeme flexibilní způsob časového zařazování jednotlivých prvků.

Základním nástrojem pro rychlý zápis časových vztahů je časová osa.

575

Tvoří ji vodorovná čára, která označuje běh času (ve směru zleva doprava), a krátká svislá značka uprostřed, která označuje aktuální bod v čase. Vše, co bylo předtím, se nachází nalevo od této značky, vše, co teprve přijde, leží napravo od ní. V notaci nám obvykle postačuje jenom část této osy: *Minulost* můžeme označit pravým úhlem směřujícím doleva, tedy tou částí časové osy, která vede od jejího levého konce po současnost.

Příklad:

dřívější nepříjemnost



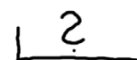
Pravý úhel otevřený doprava znamená *budoucnost*, čas *od nyní*ška dále.

585



Příklad:

budoucí otázka



Časovou osu můžeme podle potřeby přizpůsobovat, například ji prodloužit, pokud chceme naznačit dlouhý časový úsek, nebo ji nakreslit přerušovaně, pokud úsek nebyl souvislý. V závislosti na pořadí přijatých informací můžeme pravý úhel nejprve nakreslit a až potom do něj doplnit údaje, nebo nejdříve zaznamenat tyto údaje a dodatečně k nim dokreslit pravý úhel. V naší hlavě je časová osa uložena jako předloha, ze které jsme odvodili její jednotlivé části, podobně jako při čtení komiksu víme, že obrázky v něm jsou pouze výstřižky z širšího prostorového kontextu: „we retain these spatial relationships in our minds through a higher level of spatial structure. This is the unseen spatial environment that we create mentally.“⁹

590



595

⁹ Cohn 2013, s. 11

600

Část kresby je v podstatě zkratkou: ušetří nám čas, ale vždy (roze)známe celý obraz, který se za ní skrývá.

NÁCVIK NOTACE A REFORMULAČNÍ CVIČENÍ:

Následující věty vám budou po jedné předčítány, po každé z nich následuje pauza. Nejdříve jen poslouchejte a během pauz si zapisujte poznámky. Na jejich základě poté formulujte sdělení v celých větách.

605

Německo je zemí, jejíž minulost je naplněna zármutkem.

Evropská unie bude v budoucnu čelit velkým otázkám.

V minulosti jsem si užil hodně zábavy, ale svou budoucnost zasvěťím práci.

Navrhovaná řešení k předchozímu cvičení:

610



Německo je zemí, jejíž minulost je naplněna zármutkem.

Evropská unie bude v budoucnu čelit velkým otázkám.

V minulosti jsem si užil hodně zábavy, ale svou budoucnost zasvěťím práci.

3 Komentář

3.1 Překladatelská analýza

Jak již bylo zmíněno v úvodu, v této kapitole budu vycházet z modelu pro analýzu výchozího textu představeného německou translatoložkou Christiane Nordovou, ve stylistické oblasti pak budu čerpat rovněž z knihy *Stylistika češtiny* od Evy Minářové. Podle koncepce Christiane Nordové hraje při překladu klíčovou roli komunikační funkce textu, kterou v tomto ohledu považuje za důležitější než jeho případné syntaktické a sémantické nedostatky. Komunikační funkce textu je ovlivněna situací, ve které je produkován a recipován (vnětextové faktory) a jeho verbálními i nonverbální složkami (vnitrotextové faktory). Jednotlivé faktory budou analyzovány ve zmíněném pořadí v souladu s tezí Nordové, že komunikační situace existuje již před vznikem samotného textu, a je tedy východiskem pro jeho obsah (Nord, 1988, s. 40–41).

3.1.1 Vnětextové faktory

Vnětextové faktory lze identifikovat zjišťovacími otázkami: *Kdo? Kde? Kdy? Komu? Proč? S jakou funkcí?* Komunikační situace, ze které vnětextové faktory vyvozujeme, se tedy zakládá na jednotlivých aktérech, prostoru, čase, kulturních specifikách a funkci textu (Nord, 1988, s. 47). Funkce, které může text plnit, vybírá Nordová z funkcí jazyka představených Jakobsonem na základě Bühlerova organonového modelu. Problematika vnětextových faktorů byla intenzivně zkoumána především v 70. letech 20. století a Nordová ve své publikaci předkládá eklektický model zohledňující různé vědecké přístupy svých předchůdců, které dále rozvíjí a podrobněji klasifikuje. Od jiných autorů se odlišuje rovněž tím, že důsledně rozlišuje vysilatele a jeho záměr, protože zatímco osobnost a zkušenostní komplex vysilatele ovlivňují veškerou jeho tvorbu, jsou jeho jednotlivá díla obvykle psána s různým záměrem. Pro překladatele především neumeleckých textů je proto důležitější zachovat jazykové charakteristiky vyplývající ze záměru výchozího textu než reprodukovat autorský styl jeho tvůrce (Nord, 1988, s. 44–45).

3.1.1.1 Tvůrce a vysilatel

Nordová považuje za důležité rozlišovat tvůrce a vysilatele, protože zatímco první jmenovaný může být především u textů věcného charakteru neznámý (a často irrelevantní), vysilatele můžeme zpravidla odvodit, i když v textu není explicitně jmenován. Vysilatel

přítom nemusí být jen subjektem, který text sděluje příjemci, ale může se jednat například i o zadavatele zakázky, v jejímž rámci text vzniká (Nord, 1988, s. 49). V případě knihy *Zwischen den Zeichen* je tvůrcem a vysílatelem převážné většiny překládaného textu tatáž osoba, Judith S. Farwick. Nakladatelství *Books on Demand GmbH* za vysílatele nepovažují, protože není iniciátorem vydání knihy, nýbrž pouze jeho realizátorem.

V překládaném textu se nachází celkem šest citací z děl jiných autorů, ale rozsah jednotlivých citovaných pasáží nepřekračuje dvě věty. Otázkou zůstává autorství některých paralingválních prvků, zejména tlumočnických značek, které jsou v knize uvedeny. Například logo *Spolkové agentury práce* (řádek originálu č. 434) totiž zjevně není dílem autorky a držitelem autorských práv k logu je právě zmíněná instituce¹¹. U ostatních symbolů je otázka původu sporná, protože jsou již dlouhodobě celosvětově používány, aniž by přitom byli zmiňováni jejich původní autoři.

3.1.1.2 Záměr

Zatímco záměr komunikace vyplývá z postoje vysílatele a je tedy nezávislý na konkrétním příjemci, způsob, jak text působí na svého recipienta, se může v závislosti na publiku lišit. Také funkci textu, kterou někteří autoři se záměrem a působením zaměřují, je podle Nordové nutné vyčlenit jako samostatnou kategorii, protože se v důsledku časového a místního posunu realizovaného mezi produkcí a recepcí textu může vyvíjet, či dokonce výrazně změnit. Funkce se od záměru a působení odlišuje tím, že je v podstatě nezávislá na obou aktérech komunikace a v různých komunikátech se může opakovat. V zájmu zachování záměru vysílatele může být nutné funkci textu přizpůsobit, což jsem v omezené míře provedl i v překladu, kterému je věnována tato bakalářská práce. Konkrétně se tato změna projevila například v negaci emotivní funkce na řádku překladu č. 29, kde byla kladně hodnotící fráze „die schönste Nebensache der Welt“ nahrazena ironickým českým spojením „běhání za kulatým nesmyslem“. Záměr vysílatele jsem v tomto případě interpretoval jako snahu o ozvláštnění textu a nepodařilo se mi najít český ekvivalent s podobnou mírou expresivity, který by zároveň vyzníval pozitivně.

¹¹ *designtagebuch.de* [online]. [cit. 12.7.2021]. Dostupné z: <https://www.designtagebuch.de/cd-manuals/bundesagentur-fuer-arbeit-erscheinungsbild.pdf>

Se záměrem úzce souvisí také role vysílatele, kterou tento zaujímá v komunikaci s příjemcem. V knize *Zwischen den Zeichen* autorka zastává roli partnerky (Nord, 1988, s. 56), která svému čtenáři srozumitelně předává informace, jež sama již dobře ovládá.

3.1.1.3 Příjemce

Translatologická komunita se téměř bez výjimek shoduje na tom, že příjemce textu hraje v překladatelské analýze klíčovou roli. K faktoru příjemce náleží znalosti, které vysílatel u svého adresáta předpokládá, jeho vztah k probíranému tématu i jeho očekávání vůči vysílateli a roli, kterou v komunikaci s ním zaujímá.

Při překladu jsem vedl v patrnosti především odlišný zkušenostní komplex a rozdíly ve znalostech reálií, kterými bude pravděpodobně disponovat čtenář překladu. Nordová tento aspekt označuje jako komunikační pozadí příjemce („der kommunikative Hintergrund des Empfängers“) (Nord, 1988, s. 60). Proto jsem například opatřil poznámkou pod čarou logo *Spolkové agentury práce*, které český čtenář nejspíše nebude znát (poznámka se nachází pod řádkem překladu č. 485). Abych splnil očekávání příjemce, který předpokládá, že informace a doporučení, které mu text poskytuje, budou v českém jazyce, přizpůbil jsem na některých místech také obsahovou stránku textu. Příkladem bylo nahrazení německých osobních zájmen a příslušných paralingválních prvků jejich českými ekvivalenty (řádek překladu č. 285).

Díky relativní blízkosti české a německé kultury jsem nebyl nucen provádět další změny, které by byly nezbytné při překladu textu do jazyka kultury, která se svými reáliemi a způsobem života od té české výrazně odlišuje. Například při překladu do arabštiny či hebrejštiny by bylo nutné horizontálně převracet časové osy, v případě arabštiny pak také symbol otazníku, které autorka předkládá v ukázkách notace (řádek překladu č. 332).

3.1.1.4 Médium

Nordová chápe médium jako prostředek, s jehož pomocí se text dostává k příjemci. Knihu *Zwischen den Zeichen* lze recipovat ve formě tištěné monografie, ale i jako elektronickou verzi¹² prostřednictvím digitálních zařízení podporujících formát *EPUB*¹³. Obě média

¹² *Books on Demand GmbH* [online]. [cit. 12.7.2021]. Dostupné z: <https://www.bod.de/buchshop/zwischen-den-zeichen-judith-farwick-9783748169260>

¹³ *W3C* [online]. [cit. 12.7.2021]. Dostupné z: <https://www.w3.org/AudioVideo/ebook/>

předpokládají recepci textu primárně v psané formě, nicméně moderní software pro čtení elektronických knih dnes již běžně podporuje možnost hlasitého předčítání textu pomocí řečové syntézy¹⁴. Efektivitu této metody recepce a výsledný přínos pro čtenáře by však výrazně snižovala přítomnost doprovodných grafických prvků, na které autorka v textu aktivně odkazuje a jež by ve zvukovém zpracování nemohly být reprodukovány. Přestože by relativně jednoduchá větná stavba a vysoká míra koheze (Nord, 1988, s. 64) poslech textu jako mluveného slova umožňovaly, považuji z výše zmíněných důvodů za vhodnější zůstat u jeho recepce v psané podobě.

Existence elektronické verze knihy zároveň výrazně rozšiřuje potenciální okruh příjemců (Nord, 1988, s. 65), ke kterým se kniha může dostat. Možným omezením je v tomto případě jazyková bariéra německého vydání, kterou však částečně řeší jeho dostupný překlad do angličtiny¹⁵.

3.1.1.5 Místo

Z pohledu analýzy faktoru místa („Ortspragmatik“) je důležité upřesnit, že Nordová pod ním chápe místo vzniku textu, nikoliv jeho přenosu či recepce. Velmi důležitou roli podle ní tento faktor hraje při překládání z jazyků, které existují v několika geograficky vzdálených varietách, což lze v překladu naznačit například použitím různých prvků domácích nářečí či interdialektu. Kniha byla vydána v severoněmeckém městě Norderstedt, ale vzhledem k autorčině profesnímu působení v Düsseldorfu lze předpokládat, že vznikala převážně v této metropolitní oblasti. V okolí Düsseldorfu je rozšířen jižní francký dialekt a tzv. ripuárština, v překládaném textu jsem však nenašel stopy žádné z těchto regionálních jazykových variet. Vzhledem k této absenci lokalizovaných jazykových prvků jsem proto při překladu používal spisovnou češtinu.

3.1.1.6 Čas

Při analýze kategorie času je důležité zohlednit zejména vývoj jazyka a způsobu jeho užívání, které ovlivňují žánrově-stylistickou i jazykově-systémovou normu. Jelikož byl text poprvé napsán v roce 2015 a zrevidován v roce 2018, nebylo nutné jej z hlediska

14 Adobe [online]. [cit. 13.7.2021]. Dostupné z: <https://helpx.adobe.com/reader/11/using/accessibility-features.html>

15 Books on Demand GmbH [online]. [cit. 13.7.2021]. Dostupné z: <https://www.bod.de/buchshop/between-the-signs-judith-farwick-9783752802696>

časového posunu mezi jeho vznikem a recepcí upravovat. Při překladu jsem používal současný jazyk, a to na úrovni lexika, morfologie i syntaxe.

3.1.1.7 Motiv

Autorka svou motivaci k napsání této knihy nezmiňuje přímo, ale vyjadřuje se k okolnostem jejího vzniku v předmluvě. Hovoří zde o tom, že po dvacetileté tlumočnické kariéře dostala příležitosti vyučovat tlumočení na vysoké škole. Publikaci tak zřejmě použila zčásti jako prostor pro sdílení svých zkušeností, které během tlumočnické praxe i následné výuky načerpala, ale zejména jako příležitost pomoci studentům a začínajícím tlumočnickům s osvojením problematiky tlumočnické notace. Studenti se ji dodnes často učí ze starších publikací Jonese¹⁶ či Rozana¹⁷, přičemž druhý jmenovaný svou příručku napsal již před více než 60 lety. Kniha *Zwischen den Zeichen* je svým datem vzniku srovnatelná pouze s Gilliesovou příručkou z roku 2017¹⁸ a vzhledem k odlišnému pojetí notace obou autorů k ní představuje zajímavou alternativu.

3.1.1.8 Funkce

Zamýšlenou funkci překládané knihy lze do značné míry odvodit z podtitulu, který ji charakterizuje jako učebnici a cvičebnici („ein Lehr- und Übungsbuch“)¹⁹. Hlavní funkcí učebních textů je podle *Současné stylistiky* předání informací, které příjemce v dané chvíli potřebuje, neméně důležité je však rovněž sledování jeho pokroku při osvojování těchto informací a aktivizace jeho zájmu o ně (Čechová, Krčmová, Minářová, 2008, s. 223). Důležitost aktivní práce s učivem, jeho procvičování a aplikace na reálných úlohách potvrzuje také pedagogický výzkum, který při poskytování zpětné vazby zdůrazňuje rovněž roli kontrolních otázek (Petty, 2008, s. 130). Právě ty jsou v překladovém textu velmi časté a tvoří nedílnou součást všech interaktivních cvičení uvedených v knize.

¹⁶ *Conference Interpreting Explained*, poprvé vydáno roku 2002. [cit. 14.7.2021]. Dostupné z: <https://www.routledge.com/Conference-Interpreting-Explained/Jones/p/book/9781900650571>

¹⁷ *Note-taking in Consecutive Interpreting*, poprvé vydáno roku 1956. [cit. 14.7.2021]. Dostupné z: https://www.goodreads.com/book/show/1450743.Note_taking_in_consecutive_interpreting

¹⁸ *Note-taking for Consecutive Interpreting: A Short Course*. [cit. 14.7.2021]. Dostupné z: <https://www.routledge.com/Note-taking-for-Consecutive-Interpreting-A-Short-Course/Gillies/p/book/9781138123205>

¹⁹ *Books on Demand* [online]. [cit. 14.7.2021]. Dostupné z: <https://www.bod.de/buchshop/zwischen-den-zeichen-judith-farwick-9783748129523>

Výskyt těchto vnitrotextových didaktických prvků ukazuje, že autorka se z pohledu zamýšlené funkce textu drží konvence, která je pro tento žánr typická (Nord, 1988, s. 84).

3.1.2 Vnitrotextové faktory

Tato skupina faktorů zahrnuje téma, obsahovou náplň textu, presupozice (tj. v textu explicitně nezmíněné znalosti, které jsou však u recipienta očekávány) a vlastnosti jednotlivých vrstev textu jako je slovní zásoba, skladba, vertikální a horizontální kompozice a neverbální prvky (Nord, 1988, s. 91).

3.1.2.1 Téma

Faktor tématu v překladatelské analýze je v translatologické komunitě chápán různými způsoby. Zatímco někteří autoři jej vnímají jako součást obsahové stránky textu, jiní jej vyčleňují jako samostatnou kategorii. Zároveň je diskutována jeho vazba na faktory vnětextové, protože každé téma má odlišnou společenskou relevantnost (Nord, 1988, s. 96). Pro účely této práce budu téma považovat za svébytný vnitrotextový faktor.

Existence konzistentního tématu napříč celým textem, které může být dále rozčleněno na podtémata, je základním předpokladem koherence jako jednoho z kritérií textovosti (Nord, 1988, s. 97). V překládaném textu můžeme podmínku tematické koherence považovat za splněnou, protože v celém svém rozsahu pojednává o tlumočnické notaci a symbolech, které jsou v ní používány. Jednotlivá dílčí témata jsou navíc logicky seřazena podle klesající míry abstraktnosti, kdy autorka na začátku textu hovoří o sémiotice obecně, zatímco na jeho konci již čtenáři ukazuje konkrétní příklady tlumočnické notace. Z tematické posloupnosti lze vyvodit rovněž i funkci textu, tj. naučit čtenáře základní dovednosti potřebné pro tvorbu vlastního tlumočnického zápisu a přiblížit mu pravidla důležitá pro výběr a navrhování vlastních symbolů.

Důležitým aspektem tématu je podle Nordové rovněž jeho začlenění do určitého kulturního kontextu, ze kterého vyplývají presupozice platné pro příjemce textu. Konkrétní projevy národní a dobové specifičnosti včetně způsobu jejich převodu podrobněji rozebírám v kapitole 3.2.2. Vzhledem k tomu, že presupozice jsou platné také pro překladatele jako nezamýšleného příjemce, musel jsem si při překladu doplňovat některé odborné znalosti, zejména z oboru sémiotiky a s ní souvisejícího názvosloví.

3.1.2.2 Obsah

Při přípravě obsahu textu by měl vysílatel dle Nordové vybírat takové informace, které jsou pro příjemce nové nebo zajímavé. To mu umožňují již zmíněné presupozice, na jejichž základě může vynechávat údaje, které čtenář již zná, a nejsou pro něj tedy přínosné (Nord, 1988, s. 91). Abych při překladu maximalizoval pravděpodobnost správné interpretace obsahu textu, využíval jsem prostředků textové koheze a kontextové deixy, které se v něm vyskytují. Vzhledem k relativně nízké situační podmíněnosti textu a snaze autorky o vysvětlení všech jevů a termínů, se kterými pracuje, bylo pouze zřídka nutné vyvozovat sémantický obsah z mimojazykových souvislostí – jako příklady lze uvést pouze spojení „die schönste Nebensache der Welt“ na řádcích originálu č. 27–28 a dvojsmyslný výraz „Handlungsfähigkeit“ na řádcích originálu č. 438 a 448. Ve sporných situacích jsem obsahovou stránku textu konzultoval s autorkou. Jednalo se například o její způsob užívání slov „Zeichen“, „Bildzeichen“ a naopak vyhýbání se výrazu „Symbol“, kterého jsem si v textu všiml. Ve většině případů autorka mé předpoklady potvrdila, mylně jsem interpretoval pouze archaizační funkci výrazu „Zeichenkunde“ (řádek originálu č. 118), která autorkou nebyla zamýšlena.

Nordová rozlišuje rovněž tzv. sekundární obsah („Sekundärinhalt“), pod kterým chápe informace sdělované čtenáři ve formě konotací vyplývajících z volby registru a konkrétních jazykových prostředků (Nord, 1988, s. 105). Autorka sice používá téměř výhradně neutrální jazyk, v některých pasážích však můžeme sledovat tendenci k méně formálnímu vyjadřování:

*O (248–249): Kann ich das Zeichen wie selbstverständlich **hinwerfen**, oder muss ich es malen?*

*O (330–331): Sehen wir dasselbe Zeichen aber im Kontext, sozusagen im Kreise seiner **Ko-Zeichen**...*

Z použití těchto jazykových prostředků jsem pro překlad vyvodil, že záměrem autorky zde byla efektivita sdělení podpořená emocionální reakcí čtenáře. V překladu jsem se tedy důsledně nedržel neutrálního jazykového registru a používal na odpovídajících místech v překladu prostředky s mírou expresivity srovnatelnou s originálem. Pokud nebylo v překladu možné dosáhnout obdobné výrazové hodnoty na stejném místě, snažil jsem se ji

kompensovat v rámci téže věty. Stylové příznakovosti textu se podrobněji věnuji v kapitole 3.1.2.6.

3.1.2.3 Presupozice

Podobně jako publikace Nordové se tato práce zabývá výhradně presupozicemi pragmatickými, které vyplývají z komunikační situace vysílatele a příjemce, nikoli presupozicemi logickými, jež jsou zkoumány na konkrétních izolovaných větách (Nord, 1988, s. 109). Jak jsem již zmínil v předchozím oddílu, autorka u svého čtenáře nepředpokládá hlubší znalosti problematiky tlumočení ani témat s ní spojených. Zařazuje do textu dokonce vysvětlivky, které nejsou nezbytné pro pochopení okolního textu: „Leet“ (als Kurzform für das englische ‚elite‘)“. Každý jev navíc dokládá na řadě názorných příkladů, díky nimž textu dokáže porozumět i laický čtenář.

Interaktivní práce s knihou, kterou autorka u čtenáře předpokládá, vyžaduje určitou míru představivosti a schopnost kreslení jednodušších tvarů. Úkoly spojené s tvorbou tlumočnické notace by se proto mohly stát problematickými pro osoby se specifickými poruchami učení, které zhoršují psychomotorické schopnosti jedince a negativně tak ovlivňují kvalitu jeho kresby a plošného zobrazování (např. dyspinxie) (Čermák, 2011, s. 218–219).

3.1.2.4 Kompozice a členění

Kompoziční výstavba textu zahrnuje podle Minářové v první řadě způsob uspořádání jednotlivých částí tématu (rovina tematická), v druhé řadě pak vertikální a horizontální členění textu (rovina textová).

Do vertikálního členění řadíme zdůrazňování či upozadňování některých prvků textu, kterého lze dosáhnout například použitím odlišné velikosti či řezu písma (Minářová, 2009, s. 21). Autorka v překládané knize označuje kurzívou výrazy, které se přímo vztahují k v ní uvedeným symbolům a náčrtkům. Následující výňatek záměrně není vysázen kurzívou, aby bylo zřejmé, kde tento řez písma použila sama autorka:



O (280–281): Der Briefumschlag als Piktogramm bedeutet genau das, was er abbildet, also *Brief(umschlag)*, als Symbol steht er für *Post* oder *Korrespondenz*.

Dalším projevem vertikálního členění textu jsou pak poznámky pod čarou, v nichž jsou jako doplňující informace uvedeny zdroje citací, ze kterých autorka čerpala.

Horizontální členění zahrnuje aspekty lineárního průběhu textu od začátku až do konce. Mezi jeho základní nástroje patří dělení na odstavce, kapitoly, podkapitoly a oddíly (Minářová, 2009, s. 21). Text knihy je rozdělen do kapitol a podkapitol, které jsou vždy zakončeny sérií cvičení. Obsah jednotlivých podkapitol je dále rozčleněn do odstavců, které mají v rámci téže podkapitoly typicky neostré významové přechody. Kapitoly a podkapitoly tvoří zároveň rámec roviny tematické, kdy jednotlivé podkapitoly zpracovávají dílčí součásti tématu stanoveného příslušnou kapitolou.

Za poměrně neobvyklé považuji grafické ztvárnění nadpisů některých sekcí, které do značné míry splývají s okolním textem. Pro nadpisy sekcí s příklady autorka například používá stejný typ písma jako u běžného textu a odsazuje je vertikálně z obou stran, a to stejnou měrou:

O (343): ... wird, sind systematische Zeichen besonders nützlich.

Beispiel:

Wir notieren einen Vortrag über ein mehrstöckiges Gebäude.

Toto výrazné, symetrické odsazení má patrně zabránit tomu, aby typograficky poměrně nenápadné nadpisy splývaly se sousedními odstavci. Může však čtenáři také ztěžovat orientaci, protože není na první pohled zřejmé, jestli se nadpis vztahuje k textu předcházejícímu nebo následujícímu. Ať byly autorčiny pohnutky k volbě těchto kompozičních prostředků jakékoliv, nechtěl jsem do jejího konceptu zasahovat, a tak jsem je v překladu převzal.

Do prvků horizontálního členění bychom mohli zařadit rovněž autorčinu předmluvu ke knize (strana originálu č. 2), která však nebyla součástí překládaného textu.

3.1.2.5 Neverbální prvky

Vzhledem k tomu, že se překládaný text zabývá možnostmi zachycení informací bez použití slov, není překvapující, že obsahuje velké množství ilustrací. Celkem jich v něm najdeme 98, některé se však vzhledem k charakteru předkládaných cvičení opakují.

V překládaném textu se nenacházejí žádné grafy ani tabulky, vyskytují se v něm však výčty v podobě odrážkových seznamů.

3.1.2.6 Slovní zásoba

Nordová při analýze slovní zásoby klade důraz zejména na figury, tropy a další stylově příznakové prostředky (Nord, 1988, s. 93). Z první zmíněné skupiny se v překládaném textu vyskytují v omezené míře metafory a slovní hříčky – jednou z nich je i samotný knižní titul, jehož překlad je podrobněji rozebrán v kapitole 3.3.1. V textu najdeme rovněž výpustky, které buďto příjemci sdělují, že se nejedná o vyčerpávající výčet (např. řádky originálu 166, 190, 275 a 363–374), nebo zastupují v daném kontextu irelevantní předcházející či následující část věty (např. řádky originálu 608, 611). Případně mohou naznačovat, že se jedná o pouhý úryvek citace, který byl začleněn do nové věty (řádek originálu č. 261).

V textu se dále vyskytuje novotvar „Ko-Zeichen“ (řádek originálu č. 331), k němuž se blíže vyjadřuji v oddílu 3.3.5.1. Za účelem zvýšení názornosti a srozumitelnosti textu autorka používá taktéž přirovnání:

O (31): Wie ein Bild bietet Notizentechnik die Möglichkeit...

O (78): ... (wie bei Wort-Notizen in der Ausgangssprache)...

O (196–198): Der Automobilhersteller Citroen nannte eines seiner Modelle ganz bewusst DS, weil dies genauso gesprochen wird wie „déesse“, das französische Wort für Göttin.

O (360–361): ... ähnlich wie ein Vokabelheft.

O (637–640): Der gesamte Zeitstrahl als Vorlage für seine Teilstücke ist bei uns mental abgespeichert, ähnlich wie wir beim Lesen eines Comics wissen, dass die einzelnen Bilder nur Ausschnitte einer größeren Umgebung sind...

3.1.2.7 Syntax

Konkrétní jevy týkající se větné stavby jsou podrobněji rozebrány v kapitole 3.3.4, proto do tohoto oddílu zařazuji pouze některé zajímavosti týkající se jevů, které Nordová považuje za relevantní pro překladatelskou analýzu. Autorka v textu používá hojně hypotaktická souvětí, která jsou podle Nordové oblíbeným prostředkem pro vysvětlování komplexních jevů především v odborném stylu (Nord, 1988, s. 135). Na rozdíl od stylu

teoreticky odborného se však v textu nevyskytují složitější atributivní participia, což má spolu s členěním do relativně krátkých odstavců (s výjimkou úvodních pasáží některých kapitol) pozitivní vliv na srozumitelnost textu.

Za zajímavou považuji rovněž větnou strukturu pokynů, které autorka adresuje čtenáři v sekcích věnovaných skupinovému cvičení. Jedná se o krátké věty, které na sebe sice úzce významově navazují, ale netvoří souvětí. Textová koheze je tak zajištěna pouze příslovci uvozujícími jednotlivé věty. Vzhledem k tomu, že se tento jev vyskytuje pouze v zadání jednotlivých cvičení, usoudil jsem, že se jedná o prvek specifický pro popis pracovního postupu, kterým se autorka chtěla vyhnout použití neosobních infinitivních výpustek (Nord, 1988, s. 134), které jsou typické spíše pro recepty či návody k obsluze. Při překladu jsem tento způsob větné segmentace ponechal, abych zachoval samostatné postavení jednotlivých pokynů:

O (95–97): Ein Text wird abschnittsweise vorgelesen, zunächst nur jeweils ein Satz. Dabei werden keine Notizen gemacht. Anschließend wird das Gehörte wiederholt. Am Ende wird der gesamte Text noch einmal stichpunktartig zusammengefasst.

P (92–93): Předčítáme vybraný text po částech, zpočátku jen po jednotlivých větách. Studenti si nepíší žádné poznámky. Po přečtení každého úseku zopakují, co slyšeli. Nakonec pak v bodech shrnou celý text.

3.1.2.8 Suprasegmentální prvky

Mezi suprasegmentální prvky se řadí takové vlastnosti textu, které přesahují úroveň lexikálních a syntaktických jednotek. Udávají celkové vyznění textu a mohou sémanticky ovlivňovat skupinu několika vět, ale i odstavců či větších textových jednotek. V písemném projevu mohou být suprasegmentální prvky realizovány graficky, například ve formě uvozovek, kurzívy či vsuvek. Tuto kategorii jsem podrobněji hodnotil již v oddílu 3.1.2.4, proto se zde vyjádřím jen krátce k některým dalším prvkům, které v něm diskutovány nebyly. Autorka používá v textu vsuvky zejména jako prostředek pro upřesnění či zdůraznění předchozí výpovědi:

O (10–11): Diese Auswahl schon beim Zuhören zu treffen – WAS notiere ich überhaupt, was nicht? –, muss gelernt und trainiert werden...

U dalších výskytů pak pomlčkou vyznačuje přestávku v řeči, kterou vkládá mezi dvě navazující sdělení:

O (25–26): Ein Bild sagt mehr als 1.000 Worte = dieser Satz fasst das Hauptprinzip der Notizentechnik wunderbar zusammen.

Vzhledem k tomu, že se v překládaném textu nevyskytuje přímá řeč (pomineme-li některé citace), slouží v něm uvozovky pouze k vyznačování výrazů pocházejících z cizího prostředí, případně při vysvětlování významu slov vyskytujících se v symbolickém písmu *leetspeak* (od řádku originálu č. 194).

3.2 Koncepce překladu

3.2.1 Fiktivní zadání

V tomto oddílu předkládám fiktivní zadání překladu, které simuluje situaci, v níž by překládaný text mohl být publikován. Bude v něm zmíněna skupina potenciálních příjemců a pravděpodobné způsoby recepce a použití textu. Toto zadání mi bude během překladu sloužit jako opora při provádění některých obecných rozhodnutí týkajících se koncepce překladu.

Je důležité vzít v úvahu, že v rámci této práce je překládáno pouze prvních pět z celkem třinácti kapitol knihy. Jedná se tedy spíše o úvod do problematiky tlumočnické notace, který čtenáře seznamuje s některými vybranými kategoriemi symbolů. Dovedu si představit, že by text po určitých úpravách (např. odstranění cvičení) mohl vyjít jako upoutávka na celou knihu, která by čtenáře zároveň seznámila se základními principy, na nichž autorka zakládá svou techniku notace. Pokud by autorka se zveřejněním překladu části knihy souhlasila, navrhol bych, aby byl text poskytnut bezplatně v elektronické podobě, spolu s odkazy na internetové stránky, na nichž je možné zakoupit anglické či německé vydání. Domnívám se, že text může být zdrojem inspirace nejen pro začínající studenty, ale i zkušenější aspiranty oboru tlumočnictví, kteří si chtějí rozšířit své obzory a případně převzít některé techniky také pro svou vlastní notaci. Aby byl text jako upoutávka atraktivnější, stálo by za zvážení přidat k němu rovněž překlad části kapitoly „Logik zwischen Zeichen“ (od s. 71), která dává nahlédnout do autorčiny koncepce prostorových vztahů mezi symboly, již ona sama považovala za natolik důležitou, že její metaforu použila jako název knihy.

Druhou možností zveřejnění textu by bylo uvedení jeho zkrácené a redakčně upravené verze v některém z časopisů zabývajících se tematikou tlumočení, jako je například ToP²⁰, v němž jsou vedle zmínek o nově vydaných knihách publikovány také články rozebírající různá témata týkající se výkonu tlumočnické profese.

Vzhledem k tomu, že druhá varianta by vyžadovala rozsáhlé úpravy textu, které by vedly

²⁰ *Jednota tlumočnicků a překladatelů* [online]. [cit. 31.7.2021]. Dostupné z: <https://dev.jtpunion.org/casopis-top>. Upozornění: Tento odkaz směřuje na starší verzi webu Jednoty tlumočnicků a překladatelů, protože v nové verzi je příslušná sekce momentálně nedostupná (<https://jtpunion.org/casopis-top>).

nejen k tematickým, ale i druhovým posunům, budu se držet první zmíněné koncepce, tedy upoutávky na knihu. Mou potenciální cílovou skupinu přitom budou učitelé a studenti oboru tlumočnictví včetně samouků, kteří si chtějí osvojit nebo zlepšit techniku tlumočnické notace. Učitelům text nabídne několik zajímavých skupinových cvičení, která mohou zařadit do svých vyučovacích hodin, a studentům poskytne dobrý základ pro hledání a vytváření vlastních symbolů. Pokud by čtenáři měli po přečtení upoutávky zájem také o zbývající text knihy, mohou si zakoupit její anglickou či německou verzi, případně se obrátit na autorku a požádat ji o vydání kompletní české verze.

Vzhledem k charakteru cílové skupiny a účelu textu nebude potřeba jej výrazně modifikovat z pohledu žánrově-stylistických norem, bude však nutné opatřit vysvětlivkami realie vázané na německou kulturu, které běžnému českému čtenáři nejsou známé. U zvolené cílové skupiny sice můžeme očekávat nadprůměrné jazykové znalosti, jež mohou zahrnovat i němčinu, je však nepravděpodobné, že by tento jazyk alespoň na pasivní úrovni ovládali všichni čtenáři. Pokud se tedy v textu bude na metajazykové úrovni hovořit o německých výrazech, najdu pro ně v češtině vhodné funkční ekvivalenty. V případě, že ekvivalence nebude možné dosáhnout, uvedu v textu původní německé výrazy doplněné o české překlady a případné vysvětlivky nezbytné k pochopení smyslu textu.

3.2.2 Národní a dobová specifičnost

Vzhledem k tomu, že překládané dílo bylo poprvé vydáno v roce 2015 a je psáno současnou němčinou, nebylo až na výjimky nutné jazyk modernizovat ani archaizovat za účelem vytvoření iluze dobového koloritu. Jediná situace, ve které jsem o archaizaci uvažoval, nastala u pojmu „Zeichenkunde“ (řádek originálu č. 118). Konzultoval jsem jej s rodilými mluvčími němčiny, kteří ho označili za zastaralý, což potvrdila také moje rešerše pramenů. Slovníky *Duden* ani *DWDS* pojem neuvádějí, podařilo se mi jej najít jen v publikaci Gatterera z konce 18. století (Gatterer, 1798, s. 64). Pokud bych archaizaci skutečně chtěl provést, přicházel by v úvahu například termín „znakouka“, který František Štěpán Kott ve svém *Česko-německém slovníku zvláště grammaticko-fraseologickém* označil jako překladový ekvivalent německého výrazu „Semiotik“ (Kott, 1893). Výraz „Zeichenkunde“ sice slovník neuvádí, Gatterer jej však klade na roveň s pojmem „Semiotica“, což je alternativní pravopisná forma slova „Semiotik“.

Záležitost jsem konzultoval s autorkou knihy a ukázalo se, že slovo „Zeichenkunde“ zvolila nikoli s úmyslem archaizovat text, nýbrž zkrátka proto, že nenašla žádný vhodnější ekvivalent. Alternativu v podobě termínu „Zeichenwissenschaft“ zavrhl, protože by implikovala vědecký přístup k problematice, jež by na omezeném prostoru věnovaném příslušné kapitole nebylo možné adekvátně aplikovat. A opisné tvary vyřadila, protože chtěla, aby byl nadpis stručný a výstižný.

Vzhledem k tomu, že archaizace na tomto místě nebyla součástí autorského záměru, ale spíše dílem náhody, rozhodl jsem se použít český výraz „nauka o znacích“, jehož archaizující charakter je výrazně slabší než v případě dnes již zcela neuzuálního termínu „znakouka“.

Úpravy si vyžádala také situace týkající se národních a jazykových specifik. Některé rysy zdrojové kultury patrně autorka vnesla do textu mimovolně, zatímco jiné použila záměrně, aby čtenářům ukázala, jak mohou využít jim důvěrně známé reálie při vytváření vlastních symbolů. Úplná naturalizace textu nepřicházela v úvahu, protože pro některé reálie neexistují odpovídající domácí ekvivalenty a vzhledem k jejich významné roli v textu nebylo možné je vynechat. Proto jsem zvolil diferencovanější přístup. Reálie, jež v textu nesou zvláštní význam, substituuji:

*O (69–71): Ich kann einen fremdsprachigen Vortrag hören, die Inhalte in Notizentechnik festhalten und die Notizen anschließend beim Lesen unmittelbar in **deutsche Worte** fassen.*

*P (65–68): A právě jazyková neutralita z ní tvoří velmi užitečný nástroj pro tlumočení: Můžu si poslechnout přednášku v cizím jazyce, zapsat si s pomocí notace její obsah a ten během čtení rovnou vyjádřit **českými slovy**.*

Klíčový je poznatek, že „deutsche Worte“ zde stojí v kontrastu k „fremdsprachigen Vortrag“. Jedná se tedy o opozici cizího a mateřského jazyka zamýšleného příjemce, a z tohoto důvodu považuji za nejvhodnější řešení nahradit německý jazyk češtinou. Kdyby autorka hovořila obecně, tedy například o výchozím jazyku a jeho převodu do němčiny, přicházela by v úvahu rovněž generalizace v podobě sousloví „cílový jazyk“.

Druhou skupinou jsou reálie, jejichž zobecnění či nahrazení domácím ekvivalentem by narušilo funkci textu – ty v překladu zachovávám a doplňuji vysvětlivkami. Vzhledem

k tomu, že se v případě originálu jedná o neumělecký text, jehož sdělovací funkce převažuje nad estetickou, jsem se rozhodl používat poznámky pod čarou. V nich čtenáři vysvětlují původ a význam německých reálií a vyjadřují se k použití možných domácích alternativ při tvorbě vlastní notace. Tento postup sice narušuje iluzi recepce původního díla domácí kultury, kterou se ostatními – zejména stylistickými – aspekty textu snažím vyvolat, ale věřím, že tak lépe reprodukuji edukativní záměr autorky, který je důležitější než případná negativa. Zároveň lze očekávat, že překlady knih tohoto typu recipují budoucí tlumočníci s dobrou jazykovou výbavou, pro které kulturní odlišnosti nebudou žádným překvapením. Příkladem reálií, které byly v překladu zachovány a doplněny poznámkou pod čarou, je logo instituce „Deutsche Bundesagentur für Arbeit“, jejíž název do češtiny bývá překládán jako „Spolkový úřad práce“²¹. V určitých překladových kontextech bychom tuto instituci mohli nahradit nově zřízeným Úřadem práce České republiky (dále jen Úřad práce ČR), který má rovněž celostátní působnost²². Jelikož kniha logo používá jako návrh tlumočnického symbolu (řádek č. 435), nabízí se jeho nahrazení logem zmíněného českého úřadu. Výrazně pozdější datum založení Úřadu práce ČR (r. 2011 oproti r. 1952 v případě Spolkového úřadu práce), a tedy i jeho pravděpodobné nižší zastoupení v povědomí veřejnosti v tomto případě není na překážku, protože logo používají i všechna jeho kontaktní pracoviště, která existují již od roku 1990²³. Tento přístup však skýtá některá úskalí. Zaprvé, logo českého úřadu využívá grafické prvky, které nelze jednoduše zachytit několika tahy propisky a jejichž eliminace by vedla ke kolizi s jinými existujícími symboly. Zadruhé, autorka knihy explicitně říká (řádek č. 19), že její tlumočnická notace je nezávislá na jazyce, a tak se nahrazování symbolů jejich ekvivalenty v jiných jazykových společenstvích jeví jako bezpředmětné. A v neposlední

²¹ *Eur-Lex* [online]. [cit. 11.7.2021]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:62005CC0208&qid=1625744011824>

²² *Úřad práce* [online]. [cit. 12.7.2021]. Dostupné z: <https://www.uradprace.cz/obecne-informace>

²³ *Úřad práce* [online]. [cit. 12.7.2021]. Dostupné z: <https://www.uradprace.cz/historie>

radě se domnívám, že většina českých čtenářů logo Úřadu práce ČR stejně nezná, takže si mohou rovnou zapamatovat logo německé instituce, které je pro notaci vhodnější.

Autorka v několika případech uvádí rovněž ekvivalenty slov ve svých pracovních jazycích (němčina, angličtina a španělština). Možnosti jejich překladu jsem s ní konzultoval a shodli jsme se na tom, že na prvním místě těchto výčtů by v překladu měla být uvedena čeština



Obrázek č. 1: Logo německého Spolkového úřadu práce



Úřad práce ČR

Obrázek č. 1: Logo Úřadu práce České republiky

jako předpokládaný mateřský jazyk čtenáře. Následovat by měly dva cizí jazyky, které jsou v dané jazykové oblasti nejrozšířenější. Jelikož se v České republice jedná o angličtinu následovanou němčinou²⁴, uvedl jsem je v tomto, vůči originálu obráceném, pořadí.

O (188–190): Logogramme stehen nicht für nur ein bestimmtes Wort, sondern äquivalent für alle Synonyme (wie #, das sowohl „Raute“ als auch „Nummernzeichen“ genannt wird) und einzelsprachlichen Ausdrücke (2 für „zwei“, „two“, „dos“ ...).

P (169–171): Logogramy neoznačují konkrétní slovo, nýbrž množiny synonym (například znak #, který můžeme nazvat „křížkem“ i „hashtagem“), či ekvivalentní výrazy v různých jazycích (2 můžeme číst jako „dvě“, „two“ nebo „zwei“ ...).

V kapitole „Zeichenauswahl“ autorka uvedla překlady slova „politika“ v různých jazycích, které všechny začínají na hlásku P a lze je tak tímto znakem v notaci vyjádřit. Patrně chtěla v tomto případě ukázat, jak rozšířený tento internacionalismus ve světových jazycích je, takže do výčtu přidala i francouzštinu. Abych její záměr podpořil, nejenže jsem do výčtu přidal češtinu, ale všechny jazyky zmíněné v originálu jsem zachoval. Pouze jsem opět

²⁴ Český statistický úřad [online]. [cit. 12.7.2021]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/76208655/2300531832.pdf/139ae558-21be-4a64-9ac6-06c853bc1d17?version=1.0>

prohodil pozici angličtiny a němčiny, aby odpovídala jejich rozšířenosti jako cizích jazyků v České republice:

*O (319–320): P kann für **Politik/politics/política/politique** stehen, E für **Europa/Europe** usw.*

*P (291–293): Písmeno P může být například symbolem pro **politik/politics/Politik/política/politique**, E pro **Evropu/Europe/Europa** apod.*

S cizími slovy jsem v textu musel pracovat také ve cvičeních na tlumočnickou notaci, ve kterých byly uvedeny symboly a jejich významy v různých jazycích. Postupoval jsem zde analogicky jako v předchozích případech – na začátek jsem přidal významy v českém jazyce, umístil jsem angličtinu před němčinu a pokud byl seznam oproti originálu ve výsledku příliš dlouhý, odstranil jsem významy ve španělštině, případně také ve francouzštině.

Zde uvádím příklad:

*O (363): Freude, Fröhlichkeit, **joy, joie, alegría** ...*

*P (330): **radost, štěstí**, joy, Freude, Fröhlichkeit...*

Na některých místech textu, jejichž smysl byl vázán na jazyk originálu, bylo rovněž potřeba provést substituci:

*O (194–196): Das Zahlzeichen **8** steht für die Lautfolge, die dem deutschen Wort „**acht**“ entspricht, somit ergibt sich aus **N8** das Wort „**Nacht**“,*

*P (175–176): Číslice **5** označuje sekvenci zvuků, které odpovídají českému slovu „**pět**“, takže ze **Z5** vznikne slovo „**zpět**“.*

Abych však čtenáře neochudil o nápad na zkratkovitý zápis slov „Nacht“ a „Ostern“, která mu mohou poskytnout inspiraci pro vlastní tlumočnickou notaci, zmínil jsem je v překladu také:

*P (176–178): V němčině můžeme analogickým způsobem zkráceně zapsat slovo „**Nacht**“ (**noc**) pomocí dvojice znaků **N8** (**N** a „**acht**“) nebo „**Ostern**“ (**Velikonoce**) jako **O*** (**O** a „**Stern**“).*

V překladu jsem ponechal rovněž reálii v podobě názvu země „Německo“, a to včetně doprovodného symbolu D (řádek překladu č. 288). Na rozdíl od ostatních projevů výchozí

kultury ji považují za méně rušivou, protože se jedná o obecně známé označení, a to i u osob s velmi omezenou znalostí němčiny.

3.3 Typologie řešených překladatelských problémů

3.3.1 Slovní hříčka – překlad názvu knihy

Slovní spojení „Zwischen den Zeichen“ podle klasifikace Jiřího Levého představuje symbolický knižní název. Mezi obecné principy, které bychom měli při jeho překladu zachovat, patří konciznost a výraznost obrazu, který v příjemci vyvolává (Levý, 1998, s. 153). Jedná se o aliteraci, která je zároveň aluzí na rčení „zwischen den Zeilen lesen“ a do češtiny bychom jej mohli přeložit ekvivalentním spojením „číst mezi řádky“. Nápadná morfologická podoba slov „Zeichen“ a „Zeilen“ umožnila autorce zařadit do názvu slovní hříčku, ve které pozornější čtenáři narážku na zmíněné rčení rychle odhalí. Zajímavostí je, že toto ustálené spojení, pod nímž dnes chápeme objevování významových náznaků v textu, původně zahrnovalo porozumění textu vůbec, protože čtenáři neznalí latiny se při recepci museli spoléhat výhradně na meziřádkový překlad²⁵.

Levý rovněž upozorňuje, že při překladu knižních názvů je nutné dbát na specifické národní a jazykové konvence a mnohdy je vhodnější sáhnout po volnějším překladu, který v cílové kultuře bude působit elegantněji než pokus o doslovný, neidiomatický převod. Vzhledem k tomu, že doslovný překlad „Mezi značkami“ by ve čtenáři zřejmě vyvolal spíše představu dopravních značek, považuji tuto variantu za nevhodnou. Neexistence určitého členu v češtině navíc způsobuje, že název působí stroze a neúplně.

Varianta „Mezi znaky“ se sice odchyluje od originálu sémanticky, protože pojem „znak“ v kontextu tlumočení vyvolává spíše asociaci českého znakového jazyka, zachovává však již alespoň částečně zvukovou podobu se substantivem „řádky“. Nicméně i zde přetrvává problém chybějícího určitého členu, který by spojení diferencoval od běžné předložkové vazby a umožnil tak například snadnější dohledatelnost titulu.

Bude tedy zřejmě nutné se významově ekvivalentního českého rčení vzdát a substituovat jej jiným českým frazeologismem, aby byla zachována obraznost a poutavost výrazu.

²⁵ Konradin Medien GmbH [online]. [cit. 13.7.2021]. Dostupné z: <https://www.wissen.de/redewendung/zwischen-den-zeilen-lesen-2017-08-16>

Zároveň bych v českém ekvivalentu rád obsáhl autorčinu myšlenku hledání implicitního, slovy nevyjádřeného významu, k němuž při zpětném čtení tlumočnické notace dochází. Za nejvhodnější volbu považuji spojení „Mezi námi symboly“²⁶, které naráží na český překlad názvu americké komedie *Freaky Friday* z roku 2003, jež byla do českých kin uvedena pod titulem *Mezi námi děvčaty*. Spojení mezitím v české kultuře téměř zlidovělo a kolokviálně označuje sdělování informací v rámci určité homogenní, uzavřené skupiny osob, které jsou určeny pouze jejím zasvěceným členům. Pokud název interpretujeme tak, že touto homogenní skupinou jsou právě symboly v rámci tlumočnické notace, jejichž význam musí čtenář z vnějšího světa – tedy tlumočnick – rozpoznat, jedná se o poměrně zdařilou reprodukci obrazného významu originálu.

Samotného mě napadly také jiné varianty, například „Jak v notaci neztratit nit“ či „Hledání ztraceného smyslu“.

První z nich zachovává obraznost použitím ustáleného spojení „ztratit nit“ a aliterací všech plnovýznamových slov. Za jeho nevýhodu z pohledu praxeologie a vhodnosti názvu pro podmínky knižního trhu považuji obtížnou výslovnost hraničních segmentů posledních dvou slov „neztratit nit“. Odlišné místo tvoření alveolární hlásky [t] nacházející se mezi palatálními fonémy [tʃ] a [ɲ] ztěžuje asimilaci artikulace a vyslovení názvu knihy tak může působit obtíže (Palková, 1994, s. 145).

V případě alternativy „Hledání ztraceného významu“ jde o možná až příliš nápadnou aluzi na český název díla Marcela Prousta „Hledání ztraceného času“, u které se zároveň ztrácí významová souvislost s odhalováním skrytého smyslu. Částečně ji kompenzuje asociace pomíjivosti lidských vzpomínek a omezeností lidské paměti, které jsou důležitým tématem také v oblasti tlumočení.

3.3.2 Lexikální rovina

3.3.2.1 Příslovce

V příkladových větách, na kterých autorka ilustruje pořizování tlumočnické notace, se vyskytlo příslovce „recht“ („2014 war ein recht mittelmäßiges Jahr“, řádek originálu č. 524). Vzhledem k tomu, že u této věty není k dispozici žádný kontext a jediným vodítkem

²⁶ Na tento nápad mě přivedla paní doktorka Mračková Vavroušová, za což jí tímto děkuji.

tak zůstávají tlumočnické značky uvedené v ilustracích na boku stránky, musel jsem význam této lexikální jednotky v překladu do určité míry interpretovat. Slovník *Duden* uvádí několik jeho možných významů, přičemž na tuto situaci se vztahuje definice „ziemlich [groß]; ganz“. Příslovce „ganz“ je v tomto ohledu dvojsmyslné, protože míru determinovaného členu může nejen intenzifikovat (např. „ein ganz kleiner Rest“), ale i omezovat („das Wetter war ganz schön“). Naproti tomu příslovce „ziemlich“ je v tomto smyslu jednoznačné, protože znamená výhradně „relativně vysokou míru“ („in verhältnismäß hohem, großem, reichlichem o. ä. Maße“). Jelikož příslovci „recht“ může podle slovníku *Duden* odpovídat oba zmíněné pojmy, domníval bych se, že jeho význam bude průnikem sémantiky obou z nich, tj. bude mít charakter spíše omezující, redukující míru dané vlastnosti. Příklady užití slova „recht“ ve smyslu 2. b) ve slovníku *Duden* však svědčí spíše o opaku, tedy že se jedná o prvek intenzifikující: „sei recht (sehr) herzlich gegrüßt“. Proto jsem se rozhodl interpretovat tento výraz jako intenzifikující příslovce:

O (524): 2014 war ein recht mittelmäßiges Jahr.

P (485): Rok 2014 byl veskrze průměrný.

3.3.2.2 Zájmena

Vzhledem k eliminaci značné části tvarů opisného pasiva, které byly v překladu nahrazeny inkluzivním plurálem, došlo také k nárůstu frekvence užití zájmen. Převážná většina těchto změn byla podmíněna jazykovým systémem, v ojedinělých případech jsem se uchýlil k doplnění zájmen také do vět, v nichž se opisné pasivum v předloze nevyskytovalo:

O (569–571): Beim Konsektivdolmetschen bilden die Notizen, zusammen mit den im Gedächtnis gespeicherten Inhalten, die Grundlage für einen mündlich vorgetragenen Text.

*P (529–530): Při konsektivním tlumočení tvoří notace, společně s informacemi uloženými v paměti, základní oporu **našeho** ústního projevu.*

Ve zmíněném případě jsem tak učinil zejména ze stylistických důvodů. Cílem tohoto opatření bylo rovněž zvýšit srozumitelnost textu, protože čtenář takto ihned pochopí, že je v dané větě řeč o projevu tlumočnicka, nikoliv řečníka.

3.3.2.3 Částice

V knize se vyskytuje řada německých částic, které by vzhledem k věcnému charakteru textu bylo možné ve většině případů vypustit, aniž by došlo ke snížení informativnosti textu. Týká se to zejména „Abtönungspartikel“, tedy částic vyjadřujících postoje autora textu, respektive jeho očekávání směrem ke čtenáři (*Systematische Grammatik. Grammatisches Informationssystem Grammis.*, 2021). Tyto částice sice nemodifikují význam vět, jejich odstraněním by však utrpěla stylistická hodnota textu, na které se může do určité míry podílet každý slovní druh (Eroms, 2008, s. 141). Proto jsem se snažil částice v překladu zachovat, ačkoliv se jejich převod v některých případech ukázal být značně problematickým. Nalezení vhodných ekvivalentů ztěžuje nejen úzká vazba částic na kulturu a jazykový úzus konkrétní země, ale také skutečnost, že se jedná převážně o prostředek mluveného jazyka, což komplikuje možnosti jeho analýzy (Vondráček, 1998).

Jedním z příkladů převodu částic je následující úsek:

*O (59): Was genau ist **nun** Notizentechnik?*

*P (59): Co je to **vlastně** tlumočnická notace?*

Slovo „nun“ ve funkci částice odkazuje podle slovníku *DWDS* na zjištění či otázku, které po něm v textu následují. Jako nejvhodnější překladový ekvivalent se mi proto jevila částice strukturující, která může kromě začátku větného úseku signalizovat také zpětné či dopředné odkazy (Karlík, Nekula, Pleskalová, 2017).

3.3.2.4 Zkratky

Zkratky v češtině mohou vznikat buďto zkrácením slova či slovní skupiny (např. *atd.* odpovídající spojení *a tak dále*), nebo zkrácením víceslovného pojmenování, obvykle vlastního jména. Ve druhé zmíněné skupině rozlišujeme *iniciálové* zkratky (také *akronyma*), skládající se z počátečních hlásek jednotlivých slov, a *zkratková slova*, která se mohou skládat rovněž z počátečních hlásek, ale i z prvních slabik příslušných slov.

Zkratková slova se vyznačují tím, že se skloňují a při čtení se nehláskují, ale vyslovují se jako běžná slova (Karlík, Nekula, Pleskalová, 2017). Ačkoliv je používání především iniciálových zkratk v tlumočnické praxi velmi rozšířené, autorka se jim v publikaci vyhýbá, což přisuzuji tomu, že chce čtenáře seznámit především s obrazovou notací ve formě kreseb a náčrtků, která není závislá na žádném konkrétním jazyku. V textu se však

objevují zkratky slovních skupin, především „usw.“, vzniklého zkrácením skupiny „und so weiter“. Při jejím překladu jsem zpravidla používal ekvivalentní českou zkratku „atd.“, v některých pasážích na mě však její použití působilo příliš úsečně:

O (601–602): Sofern Daten, Jahreszahlen usw. genannt werden, ist die zeitliche Einordnung damit schnell zu notieren.

P (560–562): Pokud řečník zmíní konkrétní data, letopočty či jiné chronologické údaje, můžeme s nimi zaznamenávané informace rychle zasadit do časových souvislostí.

3.3.2.5 Frazeologismy

V úvodu knihy autorka používá přísloví „Ein Bild sagt mehr als 1.000 Worte“, pro něž v češtině najdeme obdobu „Jeden obraz vydá za tisíc slov“. Původní německý tvar přísloví používá číslovku „tausend“, kterou však autorka nahradila číslovkou. Jelikož se může jednat o její skrytý záměr, tuto odlišnost jsem v překladu zachoval. Zajímavostí, na kterou jsem při své rešerši narazil, je pak původ samotného frazeologismu. Zatímco řada českých zdrojů o něm hovoří jako o „čínském přísloví“²⁷, německá média zjistila, že se jedná o původně německý obrat, jehož autor, Frederick Barnard, si jeho čínský původ vymyslel z propagačních důvodů²⁸.

O (25): Ein Bild sagt mehr als 1.000 Worte

P (26): Jeden obraz vydá za 1000 slov

Další frazeologismus autorka používá, když hovoří o fotbalu: „Die schönste Nebensache der Welt“. Jedná se o obrat s relativně ustálenou strukturou, jehož význam však mezi uživateli jazyka kolísá. Podle některých zdrojů ve většině rodilých mluvčí němčiny evokuje myšlenku na pohlavní styk²⁹, především v oblasti sportovního zpravodajství však najdeme i řadu výskytů ve spojení právě s kopanou³⁰. Nejsem si vědom toho, že by

²⁷ Zpravodajství iDNES.cz [online]. [cit. 14.7.2021]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/kultura/vytvarne-umeni/vystava-peking-praha.A130823_163110_vytvarne-umeni_vha

²⁸ Bayrischer Rundfunk [online]. [cit. 14.7.2021]. Dostupné z: <https://www.br.de/radio/bayern2/sendungen/kalenderblatt/0812-ein-blick-sagt-mehr-als-1000-worte-102.html>

²⁹ Lumos – Luzerner Studimagazin [online]. [cit. 14.7.2021]. Dostupné z:

<https://lumomagazin.ch/2020/10/06/was-ist-die-schoenste-nebensache-der-welt/>

³⁰ Sportbuzzer GmbH [online]. [cit. 14.7.2021]. Dostupné z: <https://www.sportbuzzer.de/artikel/uber-die-schonste-nebensache-der-welt-fussball>

v češtině existovalo ekvivalentní ustálené spojení, které by umožňovalo podobně rozličné interpretace. Ačkoliv se se slovem „Nebensache“ podle prvního zmíněného zdroje pojí spíše negativní konotace, celý obrat vyjadřuje vzhledem k přítomnosti superlativu adjektiva „schön“ výrazně pozitivní vztah k označovanému objektu. České lehce ironické spojení „běhání za kulatým nesmyslem“ sice vyjadřuje spíše skeptický vztah k danému sportu, ale vycházím z předpokladu, že záměrem autorky nebylo opěvovat fotbal, nýbrž zkrátka ozvláštnit text zvýšením expresivity této pasáže. Jelikož tuto dominantní funkci zmíněný český obrat splňuje, rozhodl jsem se jej v překladu použít:

*O (26–28): Wer dieses Bild sieht, weiß sofort, worum es geht: Ein Ball und 22 Spieler, ein Rasen und zwei Tore, ob wir das nun Fußball, soccer oder **die schönste Nebensache der Welt nennen**.*

*P (27–29): Při pohledu na obrázek vpravo je hned jasné, o co se jedná: Míč a 22 hráčů, trávník a dvě branky, nezáleží na tom, jestli tomu říkáme fotbal, soccer nebo **běhání za kulatým nesmyslem**.*

3.3.2.6 Významově asymetrické pojmy

V tomto oddílu se zabývám překladatelskými problémy, které vyplývají ze sémantické nesouměřitelnosti některých výrazových prostředků češtiny a němčiny. Tato asymetrie je způsobena odlišným vnímáním a strukturací skutečnosti (Levý, 1998, s. 70), které se u mluvčích těchto jazyků projevuje, ale také rozdíly ve způsobu života a myšlení obou kultur.

3.3.2.6.1 *Ausbildung*

V úvodní kapitole autorka používá německý výraz „Ausbildung“, který v češtině nemá přímý významový ekvivalent. Podle *Digitálního slovníku německého jazyka (DWDS)* může vyjadřovat profesní vzdělávání či vývoj nebo formování obecně (Berlin-Brandenburgische Akademie der Wissenschaften, 2021). Slovník *Duden* v příkladech užití uvádí také význam ve smyslu vojenského výcviku (Bibliographisches Institut GmbH, 2021). Sémantické pole německého výrazu je tedy výrazně širší a do češtiny jej podle kontextu můžeme překládat různými výrazy (např. „vzdělávání“, „výcvik“ či „odborná příprava“). V překladu jsem se rozhodl pro třetí zmíněný ekvivalent, protože termín vzdělávání v češtině považuji za příliš abstraktní a nedostatečně vystihující praktický a časově vymezený charakter aktivity.

*O (3–5): Sie parallel zum praktischen Dolmetschunterricht zu erlernen ist im Rahmen einer **Ausbildung** oder eines Studiums sinnvoll.*

*P (3–5): Je rozumné osvojit si ji již během studia či **odborné přípravy**, a to souběžně s praktickou výukou tlumočnických dovedností.*

3.3.2.6.2 *Zwischenspeicher*

Dalším výrazem, který mi při překladu působil problémy, byl „Zwischenspeicher“.

Autorka jej používá pro dočasné ukládání informací do tlumočnickovy paměti. V češtině sice existuje slovo „mezipaměť“, jeho užití se však omezuje na oblast informačních technologií a ve *Slovníku spisovné češtiny* není uveden vůbec (Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i., 2011). Z důvodu absence ekvivalentu na lexikální rovině jsem jej převáděl na rovině syntaktické, používal jsem přitom rovněž pojem „dočasné zachycení mluvené řeči“:

*O (41–42): Es geht also nicht nur um den Transfer zwischen den Arbeitssprachen, sondern auch um den Transfer von Lautsprache in den **Zwischenspeicher** und von dort wieder zurück in Lautsprache.*

P (43–44): Nejde tedy pouze o převod mezi pracovními jazyky, ale i o dočasné zachycení mluvené řeči a její následnou reprodukci opět v mluvené podobě.

3.3.2.6.3 *Grafiken*

Zatímco konotace českého výrazu „grafika“ zahrnují dle *Slovníku spisovného jazyka českého* pouze uměleckou tvorbu a typografii (Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i., 2011), německé mezijazykové homonymum „Grafik“ může podle slovníku *Duden* označovat rovněž nákresy, diagramy či další formy grafického znázornění informací (Bibliographisches Institut GmbH, 2021). Vzhledem k tomu, že je výrazem v originálu myšlen jednoduchý, rychle zhotovitelný prvek tlumočnické notace, považuji za nejvhodnější ekvivalent slovo „kresba“, které navíc na rozdíl od jiných českých synonym připouští také asociaci s uměleckou tvorbou, podobně jako je tomu u německého výrazu.

*O (60–62): Sie arbeitet nicht mit Wörtern, sondern mit Bildzeichen, Linien und Pfeilen, kleinen **Grafiken**, Kürzeln usw.*

*P (60–61): Nepracuje se slovy, ale se symboly, čarami a šipkami, drobnými **kresbami**, zkratkami atd.*

3.3.2.6.4 *Ich freue mich.*

V případě této fráze čeština nedisponuje výrazem s dostatečně širokým významem, který by na daném místě pokryl interpretační rozptyl originálu. Jedná se o obdobný případ jako anglická věta „I enjoyed it.“, jejíž adekvátní překlad podle Vilikovského vyžaduje znalost situačního kontextu, případně představení si situace překladatelem (Vilikovský, Charous, 2002, s. 128). Vzhledem k tomu, že se v knize jedná o izolovanou příkladovou větu, není možné konkrétní zamýšlený význam jednoznačně odvodit. Byl jsem tedy nucen ji interpretovat a jelikož se tlumočení obvykle týká veřejných projevů, rozhodl jsem se chápat ji jako společenskou frázi odpovídající českému „Těší mě“. Tím však vyvstal problém, že věta má ukázat zdlouhavost a prostorovou náročnost slovních poznámek ve srovnání se symboly, pro což se věta o pouhých šesti znacích příliš nehodí. Abych tento kontrastní aspekt zachoval, rozhodl jsem se použít delší, synonymní vazbu „Je mi potěšením“, která se svou délkou (13 znaků) velmi blíží originálu (12 znaků).

3.3.2.7 Termíny

Když autorka hovoří o tlumočnických symbolech, používá střídavě termíny „Zeichen“ a „Bildzeichen“. Podle slovníku *Duden* je mezi slovy „Bildzeichen“ a „Zeichen“ hyponymní vztah, přičemž „Bildzeichen“ označuje symbol ve formě schematického, tedy zjednodušeného obrázku. Nelze jej tedy používat například pro tlumočnické značky skládající se z písmen či číslic.

Vzhledem k tomu, že české výrazy „symbol“ a „značka“, které se v kontextu tlumočnické notace používají, tento aspekt významu nerozlišují, varioval jsem v překladu oba z nich.

Složitější situace však nastala, když autorka od řádku č. 136 začala rozlišovat značky *konvenční* („konventionelle Zeichen“) a *přirozené* či *arbitrární* („natürliche Zeichen“) (Gvoždiak, 2014, s. 72–73). Německé slovo „Zeichen“ totiž nemá v češtině jen jediný ekvivalent, můžeme jej překládat například jako „znak“, „značka“, „znamení“, „znaménko“ apod. Zatímco česká sémiotika pracuje výhradně s pojmem *znak*, pro který v základním dyadickém modelu rozlišuje dvě výše uvedené kategorie, v české odborné literatuře zaměřené na tlumočení se můžeme setkat hned se třemi výrazy: *znak*, *symbol* a *značka*, přičemž poslední jmenovaný je v některých zdrojích chápán jako grafické vyjádření vztahů mezi skutečnostmi (např. šipka naznačující transformaci), nikoliv skutečností samotných (Čeňková, 2001, s. 57). Znak a symboly pak Čeňková uvádí vedle

sebe jako pojmy s disjunktním významem (Čeňková, 2001, s. 17). Ze sémiotického hlediska, z něhož problematiku pojímá i autorka výchozího textu, by se jako nejvhodnější jevil použít pojem *znak*, na který lze přímo aplikovat také německé názvosloví. Situaci však komplikuje fakt, že v prostředí tlumočení pro neslyšící jsou pod tímto pojmem chápány prvky znakového jazyka a jeho používání v obou významech může být matoucí³¹.

Ani výraz „symbol“ však není bezproblémový, protože podle *Akademického slovníku cizích slov* znamená *dohodnutou značku*, a bylo by tedy chybné používat jej pro znaky *přirozené* („natürliche Zeichen“), o kterých autorka v knize hovoří (Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i., 2021).

Vzhledem k těmto terminologickým obtížím jsem se rozhodl používat slovo „znak“ v kapitolách, v nichž je nutné zachovat dichotomii přirozených a konvenčních znaků, a v ostatních kapitolách variovat slova „znak“, „značka“ a „symbol“, přičemž u posledního jmenovaného se budu vyvarovat jeho užívání pro přirozené znaky.

Autorka výjimečně používá rovněž termín „Piktogramm“, který jsem zpravidla překládal významově ekvivalentním českým slovem „piktogram“³². Ve výchozím textu se opakovaně vyskytl výraz „Bezugsrahmen“, které jsem překládal jako „referenční rámec“ (řádek překladu č. 309).

Mezi termíny, jež jsem musel namísto použití internacionalismu přeložit domácím ekvivalentem, patřil například „Tortendiagramm“, který jsem převedl jako „koláčový graf“³³ (řádek překladu č. 425).

3.3.2.7.1 *Spiralbindung*

Když jsem překládal toto označení pro knižní vazbu do češtiny, musel jsem dbát na to, abych odlišil vazbu kroužkovou („Drahtbindung“) od spirálové („Spiralbindung“), protože

³¹ *Česká komora tlumočnicků znakového jazyka* [online]. [cit. 15.7.2021]. Dostupné z: <http://www.cktjz.com/co-vas-zajima/terminologie/>

³² Piktogram dle *Akademického slovníku spisovné češtiny* znamená „grafický znak znázorňující sdělení obrazem, jehož podoba a čtení nejsou pevně stanoveny, neváží se na určitý jazyk“.

³³ *Český statistický úřad* [online]. [cit. 15.7.2021]. Dostupné z: https://www.czso.cz/documents/10180/23181337/jak_dat_cislum_smysl.pdf/4f5c5aef-4ff9-408f-8429-4b3ef069cc1a?version=1.1

zatímco druhá jmenovaná umožňuje do bloku přidávat listy či je z něho odebírat, u kroužkové vazby to není možné³⁴.

*O (495–496): Finden Sie heraus, ob Ihnen eine **Spiralbindung** oder eher eine Klebebindung liegt.*

*P (459–460): Vyzkoušejte si, jestli vám vyhovuje spíše **spirálová** nebo lepená vazba.*

3.3.2.7.2 Stegreifübersetzen

Ve výčtu nacházejícím se v originálu na řádcích 74–80 autorka používá slovesnou vazbu „stegreif übersetzen“ ve významu „tlumočit psaný text“. Substantivní variantou tohoto výrazu je v němčině kompozitum „Stegreifübersetzen“, případně „Vom-Blatt-Dolmetschen“, kterému odpovídá český termín „tlumočení z listu“.

*O (77–78): Wir müssen weder beim Dolmetschen unsere **Notizen stegreif übersetzen** (wie bei Wort-Notizen in der Ausgangssprache)...*

*P (74–75): Vyhnete se **tlumočení z listu** (které by nás čekalo, pokud bychom si psali slovní poznámky ve výchozím jazyce) ...*

Tento způsob překladu vyžaduje na straně českého čtenáře hlubší znalosti tlumočnické terminologie, než je tomu u čtenáře originálu, kde je použit pojem s významem platným v celém jazykovém registru. Jelikož je však kniha určena pro studenty tlumočnických oborů, lze u nich znalost tohoto termínu předpokládat.

3.3.2.7.3 Handlungsfähigkeit

Autorka uvádí tento právní termín jako jeden z možných výkladů symbolu, jehož další možné interpretace jsou například *síla* či *schopnost*. Jeho zamýšlený význam jsem konzultoval s autorkou, která mi sdělila, že jej použila v obecném významu, tj. jako „akceschopnost“, nikoli jako „způsobnost k právním úkonům“ (řádky překladu č. 405 a 415).

³⁴ Falambi [online]. [cit. 15.7.2021]. Dostupné z: <https://www.falambi.de/fragen-antworten-tipps/uebersicht-der-verschiedenen-bindearten>

3.3.2.7.4 *Überproportional*

Určitým překladatelským oříškem se ukázalo být nalezení stylisticky vhodného ekvivalentu německého příslovce „überproportional“. V některých internetových zdrojích můžeme narazit na kalk „nadproporční“, který však podle *Internetové jazykové příručky* není součástí jazykového standardu (Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i., 2021). Rozhodl jsem se proto provést generalizaci a použil deverbativní adjektivum „zvětšený“.

*O (16–17): Notivorschläge für ganze Sinnabschnitte sind in diesem Buch
überproportional zu den Notizblättern dargestellt;*

*P (17–18): Ukázky notace v této knize, které zachycují větší myšlenkové celky, jsou
vůči stránce bloku **zvětšené** ...*

3.3.2.7.5 *Zeichenkunde*

Užití výrazu „Zeichenkunde“ autorkou (řádek originálu č. 118) mě překvapilo, protože se v němčině jedná o slovo, které bylo používáno na přelomu 18. a 19. století (Gatterer, 1798, s. 64) a současní mluvčí jej vnímají jako značně zastaralé. Slovníky *Duden* ani *DWDS* jej ve svých databázích vůbec neuvádějí. Vzhledem k tomu, že jej však autorka jako archaismus nezamýšlela, použil jsem neutrální české spojení „nauka o znacích“. Pro podrobnější informace týkající se překladu tohoto termínu viz oddíl 3.2.2.

3.3.2.7.6 *Zeichenschatzaufbau*

Na řádku originálu č. 255 je použito determinativní kompozitum „Zeichenschatzaufbau“. V němčině se jedná o relativně řídký novotvar vytvořený podle analogických pravidel jako výrazně častější pojem „Wortschatzaufbau“. Pro základové slovo kompozita „Aufbau“ se nabízí česká deverbativa „budování“, případně významově vzdálenější ekvivalent „rozšiřování“. Pokud bychom jako podřadovací člen složeniny použili pojem „slovní zásoba“, dospěli bychom po nahrazení slov znaky ke spojení „budování znakové zásoby“. Z pohledu provedených morfologických operací je sice tento výraz se svým německým protějškem ekvivalentní, z hlediska lexikologického však vykazuje odlišné konotace. Pojem „zásoba“ podle *Slovníku spisovné češtiny* označuje „množství něčeho připraveného pro případ potřeby“, dále také „jako náhradu pro případné použití“. V kontextu jazykovědy pak dodává definici „slovní zásoby“ jako „souhrnu slov vlastních určitému jazyku“. Užívání tohoto výrazu ve smyslu „množiny slov, kterými disponuje určitý jedinec“, tedy

není kodifikováno, ačkoli se vyskytuje v jazykovém úzu. Naproti tomu slovník *Duden* tento možný výklad německého termínu „Wortschatz“ výslovně uvádí³⁵. Kvůli nekonzistenci s jazykovou normou a nevhodnosti primárních asociací výrazu „zásoba“ jsem se rozhodl použít přejaté slovo „repertoár“, které je sice podle *Akademického slovníku cizích slov* v podstatě synonymní s pojmem „zásoba“ („soubor, zásoba prostředků k výběru“), disponuje však v jazykovém úzu vhodnějšími konotacemi, což zvyšuje pravděpodobnost jeho správného pochopení čtenářem. Vzhledem k tomu, že srozumitelnost je jednou z klíčových vlastností učebních textů (Eroms, 2008, s. 128), považuji její zachování za důležitější než dodržování morfologické stavby lexikálních jednotek předlohy:

O (255): Zeichenschatzaufbau

P (233): Budování znakového repertoáru

3.3.2.8 Synonymie

Při překladu mi z lexikálně-sémantického hlediska činili největší potíže tzv. „falešní přátelé“ neboli „mezijazyková homonyma“. Jednalo se zejména o případy internacionalismů, jejichž interpretační rozptýl se v češtině a němčině překrývá pouze částečně a jejich užití jako překladových ekvivalentů tak vyžaduje obezřetnost.

V následující pasáži mi autorka například vysvětlila, že výrazy „Piktogramm“ a „Icon“ chápala jako dvě různá označení téhož, což potvrzuje i slovník *DWDS*, který anglicismus „Icon“ definuje jako „Piktogramm, selbsterklärendes Bild“, tj. jedná se o plně synonymní výrazy. Jelikož v češtině sémantické pole německých substantiv „Icon“ a „Ikon“ konverguje k jedinému výrazu „ikona“, je situace složitější, protože širší možné chápání slova „ikona“ negativně ovlivňuje míru jeho synonymie s cizím slovem „piktogram“.

Druhý jmenovaný pojem totiž například nezahrnuje asociaci s náboženskými výjevy, která je dle *Akademického slovníku cizích slov* stěžejním rysem jednoho z možných výkladů „ikony“ v češtině. Považuji tak za přesnější hovořit spíše o vztahu *hyponymie*, kdy „ikona“ ve smyslu konceptu z oblasti výpočetní techniky představuje jeden z možných druhů piktogramu. Tento vztah jsem v překladu vyjádřil příslovcem „včetně“:

³⁵ *Duden* [online]. [cit. 15.7.2021]. Dostupné z: <https://www.duden.de/rechtschreibung/Wortschatz#Bedeutung-2>

*O (159–160): Natürliche Zeichen sind Abbilder ihrer Inhalte. Dazu gehören Piktogramme **oder** Icons ...*

*P (145–146): Přirozené znaky jsou odrazem svého obsahu. Řadíme mezi ně piktogramy **včetně** ikon...*

3.3.2.9 Deminutiva

Jelikož je lexikální kategorie zdvojnásobení v němčině méně rozvinutá než v češtině, tím spíše u textů neumeleckého charakteru, nebylo překvapující, že se v relativně krátkém výchozím textu žádná deminutiva nevyskytla. Při překladu jsem však vedl v patrnosti slova Jiřího Levého, který budoucí překladatele vyzývá k hledání skrytých, latentních hodnot v předloze, jež v ní kvůli nedostatečnému rozvinutí příslušné výrazové kategorie ve výchozím jazyce nejsou obsaženy přímo, ačkoliv je v něm čtenář originálu přesto může objevit (Levý, 1971, s. 73). V případě mého překladu se nejednalo o žádné klíčové hodnoty či vlastnosti textu, považoval jsem však za vhodné v překladu plně využít výrazové bohatství češtiny, aby výsledek nepůsobil bezvýrazně a chudě. Pokud to bylo ze stylistického hlediska přijatelné, používal jsem deminutiva tam, kde by jejich zařazení v němčině bylo zjevně nevhodné či nemožné. Díky tomu jsem si mohl být jistý, že se nejednalo o vědomé rozhodnutí autorky zdvojnásobit tvar nepoužít. Dbal jsem rovněž na to, abych deminutiva vkládal pouze na místa, kde jejich expresivní složka podporuje sémantiku, kterou se autorka snažila sdělit:

*O (393–394): ... insbesondere dann, wenn die Vereinfachung **schrittweise** eigenständig erarbeitet oder zumindest mitgedacht wurde.*

*P (361–362): ... zejména pokud jsme si ho zjednodušili po jednotlivých **krůčcích** sami, nebo jsme si tento proces alespoň představili.*

O (407–408): Was assoziieren Sie außer Teller und Besteck noch mit Essen?

*P (374–376): Když na **chvilku** zapomenete na talíř a příbor, co dalšího si ještě spojujete s jídlem?*

3.3.2.10 Kompozita

Skládání neboli kompozice představuje v němčině nejdůležitější způsob tvoření nových slov. Rozlišujeme čtyři základní skupiny kompozit: *determinativní* (*Determinativkomposita*), *kopulativní* (*Kopulativkomposita*), *posesivní*

(*Possesivkomposita*) a *reduplikativní* (*Reduplikativkomposita*). U determinativních kompozit je základové slovo upřesňováno a výsledný význam představuje konkrétní druh daného jevu – např. „Gummibärchen“ je specifickým druhem medvídků. Kopulativní kompozita se vyznačují tím, že jejich jednotlivé složky označují rovnocenné vlastnosti předmětu či jevu, například gelová a zároveň krémová konzistence ve slově „Gelcreme“. Posesivní kompozita představují metonymická spojení, která označují osoby či zvířata s určitými vlastnostmi – například substantivum „Langbein“ označuje osobu s dlouhýma nohama. Od determinativních kompozit se odlišují tím, že je nelze nahradit jejich základovým slovem bez zásadní změny významu. Reduplikativní kompozita jsou relativně řídká a řadíme mezi ně spojení několika podobně znějících slov (např. „Wirrwar“). (Elsen, 2009, s. 58–60). V češtině kategorii determinativních kompozit přibližně odpovídají složeniny pořadovací, kopulativním kompozitům pak složeniny přířadovací.

3.3.2.10.1 Lautsprache

V předloze je tento termín používán v kontrastu s jazykem znakovým (*Gebärdensprache*). Jedná se o kompozitum determinativní, jehož určující člen zdůrazňuje mluvený charakter jazyka a vymezuje tak substantivum od jazyků založených na komunikaci formou vizuálně-motorických prostředků. Překládám jej souslovím „mluvená řeč“ (řádky překladu č. 37 a 44).

3.3.3 Morfologická rovina

3.3.3.1 Slovní druhy

Při překladu jsem prováděl běžné transpozice způsobené asymetriemi obou jazyků. Relativně častou změnou, kterou jsem prováděl, bylo nahrazení substantiva slovesnou vazbou, abych předešel nežádoucí nominalizaci českého textu:

*O (100–101): Zusätzlich kann das **Lesetempo** erhöht werden.*

*P (96–97): Obtížnost můžeme dále zvýšit tím, že budeme **číst rychleji**.*

Nepoužitá nominální alternativa:

*Obtížnost můžeme dále zvýšit tím, že **zvýšíme rychlost čtení**.*

Podobná situace nastala u slov „Ableitung“ a „Konventionalisierung“. Substantiva zakončená na „-ung“ se při překladu ukázala obecně jako problematičtější. V zájmu

zachování dynamiky a čtivosti textu jsem prováděl jejich transpozici na slovesa, a pokud se jednalo o v daném žánru příznakové internacionalismy, převáděl jsem je na domácí ekvivalenty:

*O (149–150): Wir sehen hier ein typisches Beispiel für ein piktografisches Zeichen, das durch **Ableitung** und **Konventionalisierung** eine klare Symbolik hat, also eine verabredete Bedeutung.*

*P (136–138): Je to typický příklad znaku, u něhož jasně víme, z čeho byl odvozen a na jakém významu **se** pro něj lidé **dohodli**.*

V kapitole „Spezielle Zeichensysteme“ autorka vysvětluje, jak lze využít číslice z ovládacího panelu výtahu pro označení jednotlivých pater budovy. Zatímco v němčině by použití základních a řadových číslovek vyžadovalo vložení hned čtyř členů a působilo tak zbytečně zdlouhavě, v češtině jej považuji za vhodnější variantu. Čtení číslic by bylo vzhledem k absenci pádových koncovek pro příjemce náročnější, nepřítomnost členů v češtině naopak zachovává kompaktnost a přehlednost výrazu:

O (345–347): Hier können wir auf das Zeichensystem eines Aufzugs zurückgreifen und mit 1 für 1. Etage, 2 für 2. Etage usw. arbeiten.

*P (314–315): Při tom můžeme využít znakový systém výtahu a zapsat si **jedničku** pro **první** patro, **dvojku** pro **druhé** patro atd.*

3.3.3.2 Číslo podstatných jmen

V situacích, kdy nejvhodnější překladový ekvivalent neumožňoval vytvoření plurálové či singulárové formy odpovídající předloze, případně by se jednalo o tvar neuzuální, jsem se v této kategorii odklonil od originálu. Pokud se takové slovo vyskytlo uvnitř výčtu, musel jsem mu přizpůsobit všechny ostatní prvky:

*O (86–89): Wer seinem eigenen Gedächtnis nicht so recht traut, sollte sich bewusst machen, mit welcher Leichtigkeit wir wichtige **Gespräche**, **Handlungen** von **Kinofilmen** und auch die **Inhalte** ganzer **Romane** noch nach Tagen wiedergeben können, ohne uns irgendwelche Notizen gemacht zu haben.*

*P (83–86): Pokud své paměti příliš nedůvěřujete, uvědomte si, jak snadno si dokážete i po několika dnech vybavit důležitý **rozhovor**, převyprávět **děj filmu** či celého **románu**, aniž byste si psali jakékoliv poznámky.*

V tomto případě mě ke změně kategorie čísla v celém výčtu přivedlo spojení „děj filmu“, které v plurálu považuji za neobratné, protože implikuje zapamatování zápletek hned několika filmů, i když je míněn pouze jediný, nedávno zhlédnutý snímek.

3.3.3.3 Trpný rod

Ve výchozím textu autorka hojně používá opisné pasivum – převážně pasivum dějové, tj. *Vorgangspassiv*. Jak uvádí Minářová, tato forma trpného rodu se často vyskytuje také v českém odborném stylu (Minářová, 2009, s. 51). Překládaná publikace však náleží ke stylu učebnímu (*Sprache der Unterweisung*), jehož specifické rysy jsem se v překladu snažil zohlednit a podpořit. Příkladem takového rysu je zesílená apelativní funkce, která se projevuje především snahou o upoutání pozornosti čtenáře a jeho aktivizaci (Karlík, Nekula, Pleskalová, 2017).

Vzhledem k tomu, že opisné pasivum v češtině není k tomuto účelu vhodné, rozhodl jsem jej nahradit jinými prostředky. V češtině se tohoto gramatického prostředku užívá převážně v případech, kdy je mluvnický podmět ve shodě s původcem děje. K opisné formě se podle něho přikláníme také v případech, kdy by forma zvrtná vedla k nejednoznačnosti (např. „hoch se chválí“), nebo když význam výpovědi implikuje skutečné podrobování se určité činnosti (Trávníček, 1939). V situacích, kdy autorka užívá opisného pasiva pouze jako nástroje pro formální deagentizaci děje, přičemž logickým podmětem je zjevně čtenář, podmínka shody s formálním podmětem není naplněna. Proto považuji za vhodnější v těchto případech použít inkluzivní plurál, čímž zároveň zachovávám sociabilitu textu pro čtenáře, který by jej jinak mohl vnímat jako příliš distancovaný. Týká se to především situací, kdy autorka hovoří obecně a předkládané informace jsou platné a relevantní pro čtenáře i ji samotnou. Inkluzivní plurál se koneckonců vyskytuje také v originálu, i když ve výrazně menší míře. Na některých místech překladu jsem používal rovněž zvrtné pasivum a tam, kde to nenarušovalo apelativní funkci, také pasivum opisné.

3.3.3.4 Konjunktiv a podmiňovací způsob

V překládaném textu se vyskytl konjunktiv jako součást hypotetické věty srovnávací (Helbig, Buscha, 2000, s. 86). Vzhledem k tomu, že tyto prostředky v češtině nejsou k dispozici, překládal jsem je pomocí vedlejší věty způsobové:

O (117): „*Der Papst sieht aus, **als sei er über 500 Jahre alt.***“

P (112): „*Papež vypadá, **jako by mu bylo přes 500 let.***“

3.3.4 Syntaktická rovina

3.3.4.1 Aktuální slovosled

František Štícha rozumí pod tímto pojmem, v jiných zdrojích označovaným rovněž jako „aktuální větné členění“, lineární uspořádání slov ve větě, které vychází z aktuálního komunikativního záměru. Jinými slovy, jedná se o volbu pořadí slov, která nejlépe odpovídají dané komunikační situaci a vhodně navazují na komunikační kontext, jež dané výpovědi předcházeli. Při překladu některých pasáží jsem se rozhodl aktuální slovosled vůči originálu upravit, abych zachoval logickou návaznost informací známých (*téma*) a informací, kterými je téma rozvíjeno (*réma*). Tyto změny považuji za oprávněné, protože slovosled v němčině je oproti českému méně flexibilní a jeho variabilita je omezena existencí větného rámce (Štícha, 2003, s. 170). Využití všech možností českého slovosledu mi zároveň umožní odhalit latentní stylistické hodnoty, které v originálu nejsou vzhledem k možnostem zdrojového jazyka vyjádřeny explicitně (Levý, 1998, s. 73). V následující větě například autorka uvádí réma na začátku věty, aby dodržela pořadí základní skladební dvojice. Díky méně striktním pravidlům českému slovosledu bylo možné v překladu zvýraznit réma jeho umístěním na konec věty. Ani tuto formu zdůraznění jsem však nepovažoval za dostačující, takže jsem rematický atribut rozvinul do samostatné vedlejší věty přívlaskové:

O (256): „***Bekannte** Zeichen eignen sich sehr gut als Notizzeichen: ...“*

P (234): „*Pro tlumočnickou notaci se výborně hodí znaky, **které jsou všeobecně známé:** ...“*

3.3.4.2 Délka a složitost vět

Eroms uvádí, že charakteristickým rysem německého učebního stylu (*Sprache der Unterweisung*) je snaha autora o vytvoření srozumitelného textu, který čtenář může bez obtíží recipovat (Eroms, 2008, s. 128). Autorka se této zásady veskrze drží a vyhýbá se složitým větným konstrukcím, v některých případech jsem se však přesto uchýlil k rozdělení souvětí na jednodušší celky. Příkladem je následující větný celek, jehož

kondenzaci v němčině umožněnou spojkou „damit“ by bylo v překladu obtížné reprodukovat.

*O (19–21): Die in diesem Buch vorgestellte Notizentechnik ist sprachunabhängig und **damit** international nutzbar, aber sie unterliegt Konventionen, die nicht in allen Kulturen gültig oder dominant sind.*

*P (20–22): Technika tlumočnického zápisu představená v této knize je nezávislá na jazyku a **díky tomu** není její použití vázáno na konkrétní zemi. Podléhá však určitým konvencím, které nejsou platné či dominantní ve všech kulturách.*

V německém originálu se vyskytují rovněž složené větné celky, jejichž jednotlivé komponenty jsou odděleny čárkou, a stojí tedy v juxtapozici. Některá z těchto souvětí na mě po překladu do češtiny působily přetíženě, neboť vyžadovaly od čtenáře, aby udržel v krátkodobé paměti příliš mnoho informací. Pro lepší srozumitelnost textu jsem některé z těchto konstrukcí rozdělil na dvě či více samostatných vět:

O (180–183): Seine Form, ein auf die Spitze gestelltes Quadrat, entspricht keiner Abbildung des Bezeichneten, sie wurde vielmehr gewählt, um sie vom Umgebungsbild deutlich abzuheben.

P (163–165): Její podoba, tedy čtverec postavený na špičku, není vyobrazením označované skutečnosti. Byla zvolena spíše proto, aby značka vynikla v okolním prostředí.

3.3.4.3 Změny v interpunkci

Autorka v originálu používá středník k oddělování samostatných významových celků v rámci jedné věty. Vzhledem k tomu, že v češtině je tento syntaktický prostředek spíše řídký, v překladu jsem jej nepoužil. V následujícím případě jsem jej nahradil souřadící spojkou „a“, v ukázce níže jsem pak větný celek rozdělil na dvě samostatné věty.

O (16–18): Notivorschläge für ganze Sinnabschnitte sind in diesem Buch überproportional zu den Notizblättern dargestellt; der Maßstab auf einem echten Notizblock darf deutlich kleiner sein.

P (17–19): Ukázky notace v této knize, které zachycují větší myšlenkové celky, jsou vůči stránce bloku zvětšené a měřítko symbolů může být ve skutečnosti výrazně menší.

O (323–324): Es gibt zahlreiche Zeichen, für die das zugehörige Zeichensystem als Bezugsrahmen unabdingbar ist; ein Zeichen allein hat keine oder zu viele verschiedene potenzielle Bedeutungen.

P (295–297): Existuje řada znaků, které lze jednoznačně interpretovat pouze v rámci určitého znakového systému. Samy o sobě nemají buď žádný význam, nebo jich mají příliš mnoho.

Další situaci, kde jsem interpunkci upravoval, byl zápis vsuvek. *Internetová jazyková příručka* uvádí, že ačkoliv čeština umožňuje jejich oddělování pomocí čárek i pomlček, je právě pomlčka v některých kontextech vhodnější (Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i., 2021). Jelikož oddělování čárkou může u čtenáře vyvolat dojem, že je vsuvka pokračováním souvětí, rozhodl jsem se v místech, kde je tato dvojznačnost nežádoucí, vsuvku oddělit raději pomlčkou:

O (103–104): Nehmen Sie sich Listen mit Namen und Zahlen, etwa die europäischen Großstädte und deren Einwohnerzahlen.

P (99–100): Připravte si seznam se jmény a čísly – například evropská velkoměsta a počty jejich obyvatel.

Nastala však i opačná situace, kdy autorka připojila pomlčkou vsuvku za větu, která byla sama o sobě velmi krátká, a vzniklý větný celek působil stroze až úsečně. Abych zlepšil návaznost textu, nahradil jsem pomlčku čárkou a z věty vytvořil souřadné souvětí:

O (168–169): % ist ein Zeichen für den Anteil an Hundert – ganz gleich, wie dieser lautsprachlich benannt wird.

P (151–152): % označuje jednu setinu celku, příčemž stejný význam nese i zvuková podoba znaku.

3.3.4.4 Poměry mezi hlavními větami

V naprosté většině případů jsem se v překladu snažil významové poměry mezi hlavními větami zachovat, abych se zbytečně významově neodkláněl od originálu. V některých pasážích, jejichž přeformulování do češtiny se ukázalo být obtížným a vyžadovalo rozsáhlejší syntaktické změny, jsem se však uchýlil k posunu. Příkladem je následující situace, ve které jsem nahradil poměr odporovací poměrem stupňovacím, který ve

výsledné české větě považuji za srozumitelnější, protože jsou čtenáři postupně předkládány dvě informace s rostoucí mírou překvapivosti pro čtenáře:

*O (397–399): „Nicht zufällig sind unsere Zahlzeichen und Druckbuchstaben mit maximal dreimaligem, in der großen Mehrzahl **aber** nur ein- oder zweimaligem Ansetzen des Schreibgeräts zu produzieren.*

*P (364–367): Není náhoda, že k napsání číslic a tiskacích písmen jsou potřeba maximálně tři tahy propisky, v převážně většině případů si **dokonce** vystačíme jen s jedním nebo dvěma.*

3.3.4.5 Použití spojek

Při překladu jsem narazil na zajímavý stylistický jev, který mi potvrdila autorka i další rodilí mluvčí, se kterými jsem o něm hovořil. V němčině je zjevně při zápisu výčtů upřednostňována spojka „oder“ před spojkou „und“, a to i v situacích, kdy jsou zjevně všechny prvky rovnocenné a jejich vzájemný poměr je slučovací. Použití spojky „nebo“ v češtině by v řadě těchto případů působilo nepatřičně a implikovalo vylučovací poměr či výběr z více možností. Proto jsem, podobně jako to učinila autorka v anglickém překladu knihy, použil souřadící spojku „a“, jejíž opakování jsem redukoval úpravami v interpunkci a použitím spojky „či“ v míře, která nepůsobila rušivě:

*O (126–129): Jede Sprache, ob in Worten, Gebärden oder Bildern, muss als Kommunikationsinstrument sowohl Abstraktes, wie Gefühle, Gedanken **oder** Zusammenhänge, als auch konkrete Gegenstände **oder** Personen, Zustände **oder** Geschehnisse bezeichnen können.*

*P (119–121): Každý jazyk, ať už se přitom spoléhá na slova, znaky nebo obrázky, musí být schopen vyjádřit nejen abstraktní jevy, jako například pocity **či** souvislosti, ale i konkrétní předměty **a** osoby, stavy **či** děje.*

Musel jsem brát rovněž v potaz skutečnost, že spojka „oder“ je v němčině víceznačná a podle kontextu je nutné ji překládat spojkami „nebo“ nebo „neboli“, případně „a“, jak bylo vysvětleno výše. Zejména u slov významově blízkých bylo obtížné rozhodnout, zda je autorka mínila jako různá označení téhož jevu, nebo jako výčet dvou alternativ. Zamýšlenou interpretaci jsem si tak v některých pasážích od ní nechával potvrdit.

3.3.5 Stylistická rovina

3.3.5.1 Stylová příznakovost

Pro tvorbu jazykově vytríbených textů je nezbytné dodržovat nejen normy jazykového systému, ale také pravidla užívání jazykových prostředků vyplývající z jejich stylistické platnosti. Jinými slovy, je nutné z paradigmatu synonym vybírat takové výrazy, které odpovídají danému funkčnímu stylu, žánru i kontextu. Analogicky s klasifikací funkčních stylů rozlišujeme v češtině *hovorovou, odbornou, administrativní, publicistickou, uměleckou a řečnickou* stylovou vrstvu. Jazykové prostředky můžeme rozdělit také podle jejich stylové aktivity na *hovorové, neutrální a knižní*. Tyto skupiny společně tvoří slovní zásobu současného spisovného jazyka. Neutrální jazykové prostředky jsou stylisticky nepříznačné, což znamená, že jejich použití není vázáno na konkrétní funkční styl či sféru komunikace. Vedle zmíněných tří skupin existují v češtině také jazykové prostředky *nespisovné*, které se odchyľují od současné jazykové normy (Minářová, 2009, s. 27–28).

V překládaném textu výrazně převažovaly výrazy stylově neutrální, vyskytlo se v něm pouze několik hovorových spojení se zvýšenou mírou expresivity:

*O (248–249): Kann ich das Zeichen wie selbstverständlich **hinwerfen**, oder muss ich es malen?*

*P (227–228): **Dokážu** znak na papíře „**vystříhnout**“ téměř automaticky? Nebo **se s ním musím malovat**?*

Kontextově podmíněnou expresivitu výrazu „hinwerfen“ jsem kompenzoval rovněž adherentním expresivem „vystříhnout“, které jsem navíc vložil do uvozovek. Najít vhodný ekvivalent bylo poměrně náročné. Například významově odpovídající české výrazy „naškrábnout“ a „hodit na papír“ totiž pociťuji jako příliš expresivní a domnívám se, že by svým pejorativním nádechem v překladu působily rušivě. Stylistickou příznakovost této pasáže jsem dále podtrhl užitím hovorového tvaru slovesa „dokázat“ a spojení „malovat se (s něčím)“.

Dalším příkladem příznakovosti originálu byl okazionalismus „Ko-Zeichen“ ve smyslu okolních znaků, respektive „znakových kolegů“, což je i ekvivalent, který jsem použil k překladu tohoto spojení (řádek překladu č. 302).

Autorka použila rovněž knižní výraz „zuhauf“ označující hojný výskyt určitého jevu či předmětu. Nejedná se sice o výraz inherentně expresivní, ale v učebním textu je jeho použití nezvyklé. Abych jazykovou vrstvu zachoval i v překladu, pracoval jsem s pojmem „bezpočet“, který *Slovník spisovné češtiny* označuje rovněž za knižní:

*O (333): Spezielle Zeichensysteme gibt es **zuhauf** ...*

*P (304): Speciálních znakových systémů existuje **bezpočet** ...*

3.3.5.2 Nominální a verbální styl

Při překladu názvu úvodní kapitoly knihy se nabízely v podstatě tři řešení. První možností byl překlad těsný, tj. „Jak používat tuto knihu“, který však v češtině působí neosobně a distancovaně. Konativní funkci by nepatrně posílilo převedení na otázku („Jak používat tuto knihu?“). Pokud bych však chtěl čtenáře v otázce přímo oslovit, nesplňovala by pro nadpis důležité kritérium konciznosti. Proto jsem se rozhodl název kapitoly zcela nominalizovat a použít namísto infinitivní vazby idiomatické české spojení:

O (1): Wie dieses Buch zu verwenden ist

P (1): Návod k použití této knihy

Vzhledem k tomu, že čeština na rozdíl od němčiny neumožňuje substantivizovat deverbativní přídavná jména (pomineme-li např. výjimky v jednacím stylu), bylo v jejich případě nutné provést konstitutivní posun a výraz explicitovat. Štícha pro substantivizovaná jména uvádí možnost jejich překladu pomocí neurčitého zájmena „něco“, případně substantiva „věc“ (Štícha, 2003, s. 258), ale tyto možnosti jsem ze stylistických důvodů v překladu nepoužil:

*O (2): ... um **Gesprochenes und Gehörtes** ohne Worte auf dem Papier festzuhalten.*

*P (2–3): ... který nám umožňuje zaznamenat si na papír **mluvený projev**, aniž bychom k tomu použili slova.*

V této ukázce jsem zároveň zvolil namísto pasiva opět inkluзивní plurál, abych se vyhnul nominální a v češtině příliš kondenzované infinitivní konstrukci. Užívání nominálního stylu v češtině je dle Minářové považováno za příznakové, a to i v odborném a publicistickém stylu, kde se vyskytuje nejčastěji (Minářová, 2009, s. 36). V překladu jsem se proto jmennému vyjadřování snažil v rámci možností vyhýbat.

Podobná situace nastala také při překladu substantivizovaných jmen „die Sprechenden“ a „die Angesprochenen“, která jsem tentokrát nenahrazoval souslovím, nýbrž přímo substantivem. Rovněž jsem explicitoval několikanásobný předmět substantivem „slova“, protože v češtině by jinak vzhledem k absenci určitého členu nebyl zřejmý jeho pád:

O (312–313): Die Sprechenden und Angesprochenen, Ich oder Wir und Sie, können wir beispielsweise auf ihre deutschen Anfangsbuchstaben festlegen.

P (285–286): Slova jako mluvčí a publikum, já, my a vy můžeme například zapsat jejich počátečními písmeny.

3.3.6 Pragmatická rovina

3.3.6.1 Parajazykové prostředky

Písemný jazykový projev může být doprovázen celou řadou dalších mimoslovních prostředků. Jedná se přitom nejen o gestiku, mimiku či proxemiku, ale i grafické prvky, jejichž cílem je znázornit jevy diskutované v textu. V některých, především publicistických žánrech je obrazový doprovod textu dokonce nezbytností, protože slouží k upoutání čtenáře a může tak rozhodovat o tom, zda vůbec dojde k recepci daného textu (Čechová, Krčmová, Minářová, 2008, s. 106–107). Proto jsem při překladu dbal na to, aby grafické prvky zůstaly srozumitelné i pro českého čtenáře. V kapitole „Zeichenauswahl“ jsem za tímto účelem nahradil kresby počátečních písmen slov „ich“, „wir“ a „Sie“ jejich českými alternativami „já“, „my“ a „vy“ (řádek překladu č. 285). Vzhledem k tomu, že především písmena „J“ a „M“ jsou řadou tlumočnicků již používána pro jiné koncepty, doporučil jsem čtenáři v poznámce pod čarou, aby zvážil rovněž užití iniciál anglických či německých osobních zájmen.

3.3.6.2 Chyby v originálu

Výchozí text je z hlediska jazykové správnosti na velmi dobré úrovni. Narazil jsem pouze na jeden zjevný překlep v podobě chybějící rodové koncovky adjektiva, který se v originálu nachází na řádce č. 210: „Eine weitere alternative Schreibweise ist das **sogenannt** Leet“.

V originálu jsem našel rovněž chybu v interpunkci, kterou jsem v překladu opravil. Podle slovníku *Duden* si samostatně stojící věta zachovává své interpunkční znaménko, které se

nachází před uzavírací uvozovkou³⁶. Protože v češtině platí totéž pravidlo³⁷, přemístil jsem v příslušné větě v překladu tečku před znaménko uvozovky:

O (195–196): „Mit dem Prinzip des Rebus wird es möglich, Laute durch Zeichen sichtbar zu machen“.

P (178–179): „Princip rébusu umožňuje vyjadřovat zvuky pomocí znaků.“

Další drobnou chybou byl zápis jména značky Citroën bez přehlasovaného „e“, tj. „Citroen“³⁸. V české verzi textu jsem ji také oprávil (řádek překladu č. 179).

3.3.7 Citace

V překládaném textu se vyskytuje celkem 6 citací z prací jiných autorů. V případě, že bylo dílo přeloženo do češtiny, použil jsem nejnovější existující překlad, v opačném případě jsem citát přeložil sám a uvedl původní znění v poznámce pod čarou.

Autorka sama používá poznámky pod čarou, když uvádí autory děl, ze kterých čerpala. Při jejich překladu jsem musel dbát na to, aby odpovídaly českým formálním požadavkům na úpravu textů³⁹:

O (po řádce č. 208, pozn. pod čarou):

vgl. Frutiger 2006, S. 152 ff.

ebd.

P (po řádcích č. 171 a 200, pozn. pod čarou):

srov. Frutiger 2006, s. 152 nn.

tamtéž

³⁶ *Duden* [online]. [cit. 15.7.2021]. Dostupné z:

<https://www.duden.de/sprachwissen/rechtschreibregeln/anfuhrungszeichen> (D9, bod 4)

³⁷ *Internetová jazyková příručka* [online]. [cit. 16.7.2021]. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/?id=162>

³⁸ *Citroën* [online]. [cit. 16.7.2021]. Dostupné z: <https://www.citroen.de/>

³⁹ *OIKOYMENH* [online]. [cit. 16.7.2021]. Dostupné z: https://www.reflexe.cz/Pokyny/Formalni_pozadavky_na_upravu_textu.html

3.4 Výrazové posuny a změny

3.4.1 Typologie výrazových posunů

Popovič rozlišuje na nejvyšší úrovni posuny konstitutivní a individuální. Konstitutivní posuny jsou nevyhnutelné, vynucené odlišnostmi na všech strukturních rovinách výchozího a cílového jazyka (Gromová, 2009, s. 57). Jedním z příkladů konstitutivního posunu v této práci bylo nahrazení opisného pasiva inkuzivním plurálem (viz kapitolu 3.3.6.3) a reflexivním pasivem z důvodu jejich asymetrického úzu a funkce v obou jazycích. Individuální posuny jsou pak projevem překladatelského vkusu a záměru, negativní individuální posuny bývají známkou nepozornosti či nepochopení originálu. Typickým důsledkem individuálních posunů je zeslabení či zesílení výrazových vlastností originálu (Gromová, 2009, s. 59). V této kapitole se budu zabývat výrazovými posuny a změnami, které jsou relevantní pro překládaný text. Vzhledem k soudobosti jazyka originálu a jeho neumeleckému charakteru proto například neuvádím posun retardační či rytmičtý, ke kterým v překladu tohoto typu textu nedochází.

3.4.2 Výrazové posuny

- a) **Simplifikace:** Volba nadužívaných, významově neodpovídajících či jinak nevhodných výrazových prostředků. Nejčastěji je důsledkem příliš chudého výrazového repertoáru překladatele. Jako preventivní opatření proti tomuto nežádoucímu posunu jsem při překladu prováděl rešerši korpusů (Dovalil, Káňa, Peloušková, Zbytovský, Vavřín, 2018) a tezurů (Naber, 2021), německé výrazy jsem si vyhledával ve slovnících *DWDS* a *Duden*, české výrazy pak ve *Slovníku spisovného jazyka českého*.
- b) **Explicite:** Upřednostňování explicitních, často víceslovných výrazů před výrazy implicitními. Příčinou je snaha učinit překlad přístupnějším a srozumitelnějším pro čtenáře. Jednou z jejích forem jsou rovněž vnitřní vysvětlivky či poznámky pod čarou, které v překladu používám. Tohoto posunu jsem se tedy do určité míry záměrně dopouštěl, na lexikální rovině jsem se mu však snažil vyhýbat a používat výrazy s ekvivalentní mírou implicitnosti vzhledem k originálu. Jedním z případů, kdy jsem v češtině cíleně použil explicitnější pojem, byl obrat „slovíčka při studiu cizích jazyků“ jako opisný převod věty obsahující německé kompozitum „Vokabelheft“ (řádek překladu č. 327). Vzhledem k tomu, že pojem „slovíčko“

může v češtině vyjadřovat i prosté deminutivum „slova“, zatímco německý výraz je podle slovníku *DWDS* zcela jednoznačný, rozhodl jsem se jeho význam v českém textu upřesnit:

O (359–361): Die Bildzeichen, Kurzformen usw., die Sie als Notizzeichen verwenden wollen, sollten Sie in einem Zeichenheft festhalten, ähnlich wie ein Vokabelheft.

P (326–328): Symbole, zkratky a cokoliv dalšího, co chcete používat jako tlumočnické značky, byste si měli zapisovat do sešitu, podobně jako si zapisujete slovíčka při studiu cizích jazyků.

Nutnost explikace ze stylistických důvodů jsem pocíťoval při překladu německé věty „Im Jahr 2015 geht es darum, die Nr. Eins zu sein“ (řádek originálu č. 555), zejména proto, že ve větě není zmíněn žádný podmět. Použití explicitního podmětu v první osobě plurálu by bylo problematické, protože by tím došlo ke změně větné perspektivy, která by mohla vyžadovat také úpravu ukázky tlumočnické notace předkládané autorkou. Abych zachoval implicitnost logického podmětu, dosadil jsem na místo formálního podmětu dosahovaný cíl. Tím se však natolik snížila informační hodnota vzniklé věty, že jsem považoval za nutné upřesnit alespoň akci vyjadřovanou predikátem. Detail v podobě přidaného příslovečného určení „v oboru“ nepovažuji za dostatečně informativní na to, aby bylo nutné jej v notaci zaznamenávat, mohl jsem tedy použít původní grafickou ukázku notace:

*O (555): Im Jahr 2015 geht es darum, die **Nr. Eins** zu sein.*

*P (515): Cílem pro rok 2015 je být **jedničkou v oboru**.*

- c) **Tematický posun:** Nahrazování reálií originálu domácími, které mají odlišný denotační význam. V odborných textech se k němu řadí rovněž používání ekvivalentních domácích šablon podle příslušné žánrově-stylistické normy. Tematické posuny jsem se při překladu snažil provádět střídmě, abych přílišnou adaptací textu nenarušil záměr autorky. Příkladem situace, kdy jsem se při překladu k tomuto posunu uchýlil, byla náhrada německého jazyka za češtinu na řádce překladu č. 68.

3.4.3 Výrazové změny

Popovič rozlišuje výrazové změny na rovině makrostylistické a mikrostylistické.

Makrostylistická rovina textu zahrnuje takové složky textové struktury, které jsou na úrovni věty, větného celku či celého textu. Z makrostylistiky jsou pro tuto analýzu relevantní pouze tematické změny a nahrazování reálií, protože text nepopisuje žádný děj, jehož místo a čas by bylo možné měnit. Pro podrobnější informace k převodu reálií viz kapitolu 2.2.2.

Rovina mikrostylistická zahrnuje jazykové prostředky nacházející se ve struktuře textu pod úrovní věty, tj. fráze, slova, morfémy či fonémy.

Na této úrovni může docházet k *zesilování* či *zeslabování* výrazových vlastností originálu. Pokud jsou tyto vlastnosti vystiženy adekvátně a je nalezen funkční ekvivalent původního výrazu, nastává *výrazová shoda*. Tento optimální stav byl mým cílem při překladu výchozího textu. V případě, že se mi nepodařilo najít stylisticky a funkčně rovnocenný výrazový prostředek, snažil jsem se jej kompenzovat na jiném místě originálu. Tento proces Popovič označuje jako *výrazovou záměnu* (Gromová, 2009, s. 64–69).

- a) **Výrazová shoda:** Vystižení významového invariantu originálu. Dosahujeme jej buďto funkčním nahrazením nepřeložitelných prvků domácími ekvivalenty s přibližně stejnými výrazovými vlastnostmi, nebo vyjádřením těchto výrazových vlastností prostřednictvím jiných prvků (např. kompenzací expresivity v rámci věty či větných celků). První jev označujeme jako výrazovou substituci, druhý pak jako výrazovou záměnu. I při dosažení výrazové shody může vůči originálu docházet ke ztrátám, je však důležité, aby k nim nedocházelo u vlastností, které jsou pro danou textovou rovinu dominantní. Příkladem výrazové substituce, při které byl obětován denotativní význam výrazu, aby mohla být zachována jeho dominantní funkce (tj. ozvláštnění textu), je překlad idiomu „Die schönste Nebensache der Welt“ českým spojením „Běhání za kulatým nesmyslem“ na řádku překladu č. 29.
- b) **Výrazové zesílení:** Zvyšování expresivity, subjektivnosti či dalších výrazových vlastností ve snaze vystihnout specifické rysy originálu. Pokud se jedná o jevy běžně se vyskytující také v jiných textech, ale mající ve výchozím textu zvýšenou frekvenci, označujeme tuto změnu jako *výrazovou typizaci*. Zesilujeme-li však jevy nezvyklé, kterými se text odchyluje od konvence svého žánru, provádíme

výrazovou *individualizaci*. Vzhledem k tomu, že výchozí text se výrazněji neodchyloval od normy učebnicových textů, nenarazil jsem na situace, které by sváděly k individualizaci originálu. Vyskytly se však případy, kdy jsem v češtině nenašel vhodný ekvivalent se stejnou intenzitou výrazu, což jsem musel řešit například volbou slova s vyšší mírou expresivity:

*O (121–122): Ein **sehr prominentes** Beispiel sind die für die Olympischen Spiele entwickelten Piktogramme...*

*P (115–116): **Skvělým příkladem** jsou piktogramy vytvořené pro olympijské hry...*

Do kategorie zesilování výrazových vlastností bych zařadil rovněž situace, kdy jsem kvůli absenci stylisticky přijatelného termínu s dostatečnou mírou abstraktnosti musel volit slovo konkrétnější, tj. explicitovat originál:

*O (398–399): Nicht zufällig sind unsere Zahlzeichen und Druckbuchstaben mit maximal dreimaligem, in der großen Mehrzahl aber nur ein- oder zweimaligem Ansetzen des **Schreibgeräts** zu produzieren.*

*P (364–367): **Není náhoda**, že k napsání číslic a tiskacích písmen jsou potřeba maximálně tři tahy **propisky**, v převážně většině případů si dokonce vystačíme jen s jedním nebo dvěma.*

- c) **Výrazové zeslabení:** Jedná se v podstatě o opak výrazového zesílení, tedy snižování expresivity, subjektivity, obraznosti či jiných vlastností textu. Podle míry, do jaké k oslabení dochází, rozlišujeme výrazovou nivelizaci a ztrátu. Zatímco při nivelizaci jsou klíčové vlastnosti originálu v překladu alespoň částečně zachovány, při výrazové ztrátě můžeme hovořit o jejich úplné absenci. K výrazovému zeslabení při překladu zřejmě v omezené míře docházelo, ale nenašel jsem pro tento jev explicitní příklady.

4 Závěr

V rámci této práce jsem zhotovil komentovaný překlad prvních pěti kapitol knihy *Zwischen den Zeichen* od německé tlumočnice a autorky Judith S. Farwick. Překládaný text svým rozsahem odpovídá přibližně 20 normostranám textu.

Hlavním kritériem, kterým jsem se při překladu řídil, byla snaha o dosažení funkční ekvivalence překladu a originálu. Protože se jedná o učební text, bylo pro mě klíčové vhodně převést zejména didaktické prvky (tj. kontrolní otázky, cvičení a ilustrace) a zároveň vytvořit text srozumitelný nejen pro studenty, kteří jej mohou konzultovat s učitelem, ale i pro samouky, kteří jsou v otázkách porozumění odkázáni sami na sebe.

Patrně nejvýraznější jazykovou změnou, kterou jsem při překladu prováděl, byl převod opisného pasiva na inkluzivní plurál a další alternativní slovesné tvary. Tím jsem předešel nežádoucímu oslabení konativní funkce, které by způsobilo časté používání opisného pasiva v češtině. Z pohledu tematických změn byl nejnáročnější převod metajazykových referencí odkazujících na lexikální jednotky v němčině, u nichž autorka diskutovala možnosti jejich použití v tlumočnické notaci. Nepředpokládal jsem, že by příslušné výrazy znali všichni čtenáři, a tak jsem je nahrazoval českými ekvivalenty. Pokud hrozilo, že by při uvedení výhradně českých výrazů došlo ke ztrátě funkce, zachoval jsem původní německé tvary a uvedl k nim jejich český překlad. Do kontaktu se čtenářem jsem jako překladatel vstoupil také při převodu některých německých reálií, které nebylo vzhledem k charakteru textu možné substituovat. Mimo tyto relativně řídké případy jsem se však snažil o vytvoření iluzionistického překladu, který bude pro čtenáře čtivý a vytvoří dojem stylově hodnotného domácího díla.

Vzhledem k tomu, že jsem v elektronickém kontaktu s autorkou, konzultoval jsem s ní zmíněné problematiku pasáže a některá rozhodnutí týkající se zejména překladu reálií.

V překladatelské analýze jsem se zabýval tím, jakou roli v překládaném textu hrají jednotlivé vnětextové a vnitrotextové faktory. V následném komentáři jsem pak uvedl operace, které jsem při překladu prováděl na různých rovinách textu, a doplnil je o doklady v podobě původní a přeložené verze příslušných pasáží. Nakonec jsem zhodnotil výrazové změny a posuny, ke kterým při překladu došlo.

Překlad knihy byl pro mne cennou zkušeností, jež mi umožnila prakticky aplikovat teoretické poznatky z oboru translatologie, které jsem získal během svého studia.

5 Použité zdroje

5.1 Primární zdroje

FARWICK, J., 2018. *Zwischen den Zeichen. Notizentechnik ohne Worte. Ein Lehr- und Übungsbuch*. 1. vyd. Norderstedt: Books on Demand. s. 1–34. ISBN 9783748129523.

5.2 Sekundární zdroje

5.2.1 Translatologické a lingvistické zdroje

ČECHOVÁ, M., M. KRČMOVÁ a E. MINÁŘOVÁ, 2008. *Současná stylistika*. 1. vydání. Praha: Nakl. Lidové Noviny. ISBN 9788071069614.

ČEŇKOVÁ, I., 2001. *Teorie a didaktika tlumočení*. Praha: Univerzita Karlova Filozofická fakulta. ISBN 8085899620.

ČERMÁK, B., 2011. Rozdíly v barevnosti výtvarných prací osob závislých na alkoholu a závislých na nealkoholových drogách. [online]. *Adiktologie*, 11(4), 216-224. Dostupné z: http://199757.w57.wedos.ws/wp-content/uploads/2018/09/2011_4_Cermak_Rozdily-v-barevnosti.pdf

ELSEN, H., 2009. *Komplexe Komposita und Verwandtes* [online] [cit. 9. července 2021]. Dostupné z: <https://opus.bibliothek.uni-augsburg.de/opus4/files/47518/47518.pdf>

EROMS, H.-W., 2008. *Stil und Stilistik. Eine Einführung*. Berlín: Erich Schmidt Verlag. ESV basics. ISBN 978-3-503-09823-1.

GATTERER, J.C., 1798. *Abriss der Diplomatik*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.

GROMOVÁ, E., 2009. *Úvod do translatológie*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa, Filozofická fakulta. ISBN 978-80-8094-627-2.

GVOŽDIAK, V., 2014. *Základy sémiotiky 1*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. Qfwfq. 9. svazek. ISBN 978-80-244-4294-5.

HELBIG, G. a J. BUSCHA, 2000. *Übungsgrammatik Deutsch*. Berlín a Mnichov: Langenscheidt. ISBN 3468494947.

KOTT, F.Š., 1893. *Česko-německý slovník zvláště grammaticko-fraseologický*. Praha: J. Kolář a Fr. Šimáček.

- LEVÝ, J., 1971. *Bude literární věda exaktní vědou?* Praha: Československý spisovatel.
- LEVÝ, J., 1998. *Umění překladu*. 3. vyd., upravené a rozšířené verze 2. Praha: I. Železný. ISBN 9788023735390.
- MINÁŘOVÁ, E., 2009. *Stylistika češtiny*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 9788021049734.
- NORD, C., 1988. *Textanalyse und Übersetzen. Theoretische Grundlagen, Methode u. didaktische Anwendung e. übersetzungsrelevanten Textanalyse*. Heidelberg: Groos. ISBN 3-87276-598-1.
- PALKOVÁ, Z., 1994. *Fonetika a fonologie češtiny. S obecným úvodem do problematiky oboru*. Praha: Univerzita Karlova. ISBN 9788070668436.
- PETTY, G., 2008. *Moderní vyučování*. 5. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-427-4.
- POPOVIČ, A., 1975. *Teória umeleckého prekladu*. 2. přeprac. a rozš. vyd. Bratislava: Tatran.
- ŠTÍCHA, F., 2003. *Česko-německá srovnávací gramatika*. 1. vyd. Praha: Argo. ISBN 80-7203-503-7.
- TRÁVNÍČEK, F., 1939. Pasivum ve spisovné češtině [online]. *Slovo a slovesnost*, 5(1), 13-24. Dostupné z: <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=276>
- ÚSTAV PRO JAZYK ČESKÝ AV ČR, V. V. I., 2011. *Slovník spisovného jazyka českého* [online] [cit. 2. července 2021]. Dostupné z: <https://ssjc.ujc.cas.cz/>
- VILIKOVSKÝ, J. a E. CHAROUS, 2002. *Překlad jako tvorba*. 1. vyd. Praha: Ivo Železný. ISBN 8023736701.
- VONDŘÁČEK, M., 1998. Citoslovce a částice — hranice slovního druhu [online]. *Naše řeč*, 81(1), 29–37. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7419>

5.2.2 Internetové zdroje

- BERLIN-BRANDENBURGISCHE AKADEMIE DER WISSENSCHAFTEN, 2021. *DWDS – Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache* [online] [cit. 6. července 2021]. Dostupné z: <https://www.dwds.de>

BIBLIOGRAPHISCHES INSTITUT GMBH, 2021. *Duden* [online] [cit. 5. července 2021]. Dostupné z: <https://www.duden.de>

DOVALIL, V., T. KÁŇA, H. PELOUŠKOVÁ, Š. ZBYTOVSKÝ a M. VAVŘÍN, 2018. *Korpus InterCorp – němčina* [online]. verze 11 z 19. 10. 2018 [cit. 12. července 2021]. Dostupné z: <http://www.korpus.cz>

KARLÍK, P., M. NEKULA a J. PLESKALOVÁ, 2017. *Nový encyklopedický slovník češtiny* [online] [cit. 26. dubna 2021]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník>

NABER, D., 2021. *www.openthesaurus.de* [online] [cit. 6. července 2021]. Dostupné z: www.openthesaurus.de

ÚSTAV PRO JAZYK ČESKÝ AV ČR, V. V. I., 2021. *Internetová jazyková příručka* [online] [cit. 14. července 2021]. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/>

2021. Systematische Grammatik. Grammatisches Informationssystem grammis. [software] [přístup 4. července 2021]. Dostupné z: <https://grammis.ids-mannheim.de/systematische-grammatik>

6 Přílohy